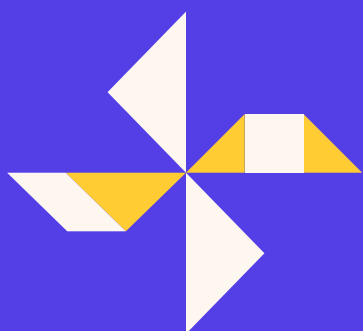

S
O
S

sieć
organizacji
społecznych
dla edukacji

Doświadczenie edukacyjne

Kompendium praktycznej wiedzy
dla nauczycielek i nauczycieli
szkół podstawowych

Spis treści

I. Czym jest doświadczenie edukacyjne?	3
Doświadczenia edukacyjne a kompetencje przekrojowe i sprawczość	5
II. Doświadczenia na kolejnych etapach edukacji	6
Edukacja przedszkolna	6
Edukacja wczesnoszkolna (klasy I–III)	8
Klasy IV–VI	9
Klasy VII–VIII	11
Tabela zbiorcza: doświadczenia edukacyjne wg etapów	12
III. Praktyczne wskazówki do planowania doświadczeń edukacyjnych	13
Krok 1: Zaczynij od efektu uczenia się	14
Krok 2: Wybierz formę z katalogu	14
Krok 3: Zaplanuj przestrzeń dla ucznia	14
Krok 4: Nie oceniaj – obserwuj i rozmawiaj	14
Krok 5: Współpracuj z innymi nauczycielami	14
Krok 6: Korzystaj z różnych zasobów	15
IV. Doświadczenie edukacyjne jako wehikuł zaangażowania poznawczego	15
Pięć strategii zaangażowania poznawczego	18
Wyzwalacze aktywności poznawczej – wyniki badań	19
Metody aktywizujące – polskie doświadczenia	19
Praktyczne wskazówki – lista kontrolna	21
Rola nauczyciela jako „aktywatora” procesu poznawczego	21
V. Doświadczenia edukacyjne w nowej podstawie programowej	22
Źródła i materiały do dalszej lektury	42

I. Czym jest doświadczenie edukacyjne?

W nowej podstawie programowej, przygotowanej przez zespół ekspercki przy Instytucie Badań Edukacyjnych (IBE PIB), pojawia się doświadczenie edukacyjne jako nowy w stosunku do poprzednich podstaw, a zarazem kluczowy dla procesu nauczania element. Czytamy tu: „Nowością są doświadczenia edukacyjne, które wspierają rozwój osobisty, psychiczny, społeczny i fizyczny oraz budują poczucie sprawczości u uczniów. Doświadczenia

edukacyjne mają charakter praktyczny, wzmacniają kompetencje fundamentalne i przekrojowe oraz rozwijają umiejętności komunikacyjne i współpracy"¹

- **Co to jest?** Doświadczenia edukacyjne to zaplanowane sytuacje dydaktyczne i wychowawcze o charakterze praktycznym, które angażują i rozwijają uczniów i uczennice na wielu poziomach: osobistym, psychicznym, społecznym i fizycznym.
- **Czemu ma służyć?** Wzmacnia kompetencje fundamentalne i przekrojowe, w tym umiejętności komunikacji i współpracy. Pozwala osobie uczącej przejść od biernego odbioru do aktywnego działania, buduje sprawczość i zaangażowanie poznawcze.
- **Jaki ma status?** To obowiązkowy element każdego przedmiotu, zawarty w podstawie programowej, ale NIE podlegający ocenianiu.
- **Kiedy wchodzi do szkół?** Obowiązkowo od września 2026 r. – w przedszkolach oraz w klasach I i IV szkoły podstawowej, a potem w kolejnych klasach.

To nie jest kolejna metoda pracy – to zmiana perspektywy, z której patrzymy na proces nauczania i uczenia się. Doświadczenia edukacyjne łączą trzy poziomy uczenia się: wiedzę deklaratywną („co to jest” – pojęcia, fakty, definicje i reguły, które można nazwać i wyrazić słowami), wiedzę proceduralną nabywaną w działaniu („jak to zrobić” – umiejętności, procedury i sposoby działania, które często pozostają niejawne i kształtują się przez praktykę) i pogłębione kompetencje, które rodzą się z tej praktyki i refleksji nad nią. Wiedza, umiejętności i postawy zostają zintegrowane w złożone kompetencje w gotowości do działania w realnych, zmieniających się sytuacjach. Organizując doświadczenia, nauczyciele tworzą uczniom i uczennicom okazję i przestrzeń do eksperymentowania, badania, tworzenia i wyciągania wniosków z własnych działań, prób, obserwacji czy odkryć. I w taki sposób ułatwiają im zaangażowanie poznawcze, emocjonalne, społeczne (a nawet fizyczne) i budują ich kompetencje (fundamentalne i przekrojowe) oraz sprawczość.

Nowa podstawa programowa zawiera obszerny katalog doświadczeń edukacyjnych – zestaw zarysowanych ogólnie aktywności, z dużą swobodą rozwinięcia ich tak, by najlepiej odpowiadały celom kształcenia i efektom uczenia się, potrzebom konkretnej klasy, specyfice szkoły i miejscowości oraz pasjom prowadzącego zajęcia. Dokument określa jedynie minimalną liczbę propozycji na danym etapie edukacyjnym i wskazuje, które z nich są obligatoryjne. Sposób realizacji pozostaje zawsze w gestii nauczyciela lub nauczycielki

¹

<https://www.gov.pl/web/edukacja/nowe-podstawy-programowe-wychowania-przedszkolnego-i-kształcenia-ogólnego-dla-szkoly-podstawowej-wraz-ze-zmianami-w-ramowych-planach-nauczania-dla-publicznych-szkol-podstawowych--rozporządzenia-podpisane>

i placówki. Sama lista ma przy tym także charakter inspiracyjny i nie wyczerpuje wszystkich możliwości – nauczyciel i szkoła może uzupełnić ją własnymi pomysłami spójnymi z duchem całości.

Z puli zaproponowanej przez autorów i autorki podstaw przedmiotowych osoba prowadząca zajęcia wybiera te doświadczenia, które chce uczniom zapewnić, przy czym nie ma tu pełnej wolności: część z nich jest obowiązkowa, a część fakultatywna. Równocześnie jednak to nauczyciel decyduje o ich kolejności i konkretnych sposobach realizacji, a w niektórych przedmiotach (np. w biologii) może dokonać wyboru wspólnie z uczennicami i uczniami. Kwestia wyboru doświadczeń została rozstrzygnięta różnie na różnych przedmiotach: od katalogu z liczbami minimalnymi (wychowanie przedszkolne, edukacja wczesnoszkolna), przez wybór przez nauczyciela (geografia: pula z progiem dwóch doświadczeń; informatyka kl. 7–8: jedno obowiązkowe – algorytmika i programowanie – plus jedno z dwóch fakultatywnych), poprzez wybór wspólny nauczyciela z uczniami (muzyka, plastyka, historia, język obcy, biologia), aż po najdalej idącą autonomię ucznia w edukacji obywatelskiej, gdzie rozporządzenie wprost stanowi, że „doświadczenia edukacyjne grupowe wybiera wspólnie cała klasa w porozumieniu z nauczycielem, natomiast doświadczenia edukacyjne indywidualne wybiera samodzielnie uczeń”. We wskazówce interpretacyjnej, sformułowanej w części dotyczącej historii, ustawodawca zachęca nauczycieli, by „zapewnić uczniom możliwie dużą swobodę w wyborze zarówno samych doświadczeń, jak i metod ich realizacji”.

UWAGA: Szczegółowe informacje na temat trybu wyboru doświadczeń i oczekiwanej ich liczbie w toku nauczania różnych przedmiotów, a także kompletny spis doświadczeń zaproponowanych w podstawie programowej zamieszczono w ostatniej części opracowania (cz. V).

Czym doświadczenie edukacyjne NIE jest:

- **Nie jest formą sprawdzianu ani zaliczenia** – uczniowie i uczennice nie otrzymują stopni za udział w doświadczeniach, mogą uzyskać informację zwrotną od nauczyciela lub rówieśników (ew. ocenę za efekt swojej pracy indywidualnej lub zespołowej).
- **Nie odbywa się zgodnie z gotowym scenariuszem czy instrukcją** – podstawa programowa określa ogólne ramy, ale nie daje przepisu, jak zaaranżować doświadczenie z konkretną klasą.

- **Nie stanowi dodatkowego obciążenia** – to po prostu narzędzie, pozwala na realizację podstawy programowej w sposób rozwijający złożone kompetencje i wychodzące poza bardziej tradycyjne metody pracy i ustrukturyzowane zadania.
- **Nie musi przyjmować wyłącznie formy pracy projektowej** – może mieć niemal dowolną formę, na przykład edukacyjnej wycieczki historycznej, zajęć przyrodniczych w terenie, debaty i dyskusji, obserwacji, eksperymentu badawczego, przedstawienia teatralnego, tworzenia form multimedialnych, warsztatu umiejętności społecznych, itp.²

Kluczowe cechy doświadczenia edukacyjnego:

- **Autentyczność** – oparte na realnych sytuacjach i uczniowskich aktywnościach, a nie sztucznych lub abstrakcyjnych zadaniach, wykonywanych w zeszycie.
- **Sprawczość** – uczeń czy uczennica podejmuje decyzje i bierze odpowiedzialność za swój udział w doświadczeniu i efekt pracy.
- **Wielowymiarowość** – angażuje intelektualnie, emocjonalnie, społecznie i zakłada aktywność fizyczną (zrobienie czegoś).
- **Praktyczność** – prowadzi do konkretnego działania i/lub produktu, zwykle zespołowego, ale niekiedy także indywidualnego.
- **Refleksyjność** – obejmuje momenty stawiania pytań, refleksji nad tym, co i dlaczego robimy, wyciągania wniosków, podsumowania, itp.

Doświadczenia edukacyjne a kompetencje przekrojowe i sprawczość

Doświadczenia edukacyjne służą rozwijaniu kompetencji przekrojowych – zdolności do efektywnego działania w różnych sytuacjach, w szkole i poza nią. Właśnie kompetencje

² Doświadczenie edukacyjne może stać się elementem większego projektu uczniowskiego, ale nie jest z nim tożsame. Wycieczka terenowa, dyskusja klasowa czy eksperyment badawczy nie zawsze muszą być częścią dłuższej pracy projektowej – mogą być odrębną aktywnością na jednej lub kilku lekcjach, ograniczoną w czasie i realizującą węższe niż projekt cele edukacyjne.

przekrojowe i sprawczość to najbardziej niedoceniane elementy dotychczasowych doświadczeń szkolnych dzieci i młodych ludzi. Nowa podstawa programowa ma pomóc rozwijać **sprawczość oraz wiązki złożonych umiejętności poznawczych, społecznych i osobistych** między innymi poprzez systematyczne zapewnianie uczennicom i uczniom możliwości udziału w doświadczeniu edukacyjnym na zajęciach wszystkich przedmiotów oraz w pracach projektowych.

Przykłady doświadczeń w powiązaniu z kompetencjami przekrojowymi

Obszar wg Profilu absolwenta i absolwentki	Opis	Przykład doświadczenia
Kompetencje poznawcze (IBE 5.2.1)	Krytyczne myślenie, analiza informacji, ocena wiarygodności źródeł, formułowanie argumentów, kreatywność, rozwiązywanie problemów	Debata klasowa "za i przeciw" lub w formacie "akwarium", hackathon matematyczny, tworzenie gry edukacyjnej, prowadzenie zajęć dla swojej klasy na wybrany temat
Kompetencje społeczne (IBE 5.2.2)	Współpraca, komunikacja, aktywne słuchanie, praca w zespole, prezentacja wyników	Projekt grupowy, wystąpienie publiczne, przygotowanie prezentacji multimedialnej, prowadzenie szkolnej kampanii społecznej
Kompetencje osobiste (IBE 5.2.3)	Odporność psychiczna, radzenie sobie z emocjami, wyrażanie myśli, budowanie relacji słuchanie, prezentacja wyników	Wystąpienie publiczne, przygotowanie prezentacji multimedialnej, prowadzenie wywiadów, podcastów itp.
Samoregulacja (IBE: Sprawczość 6.4)	Planowanie, organizacja czasu, refleksja nad własnym uczeniem się	Prowadzenie dziennika naukowego lub portfolio prac, koncertu
Sprawczość (IBE 6)	Podejmowanie inicjatywy, branie odpowiedzialności, wpływ na otoczenie	Organizacja dyskusji klasowej lub międzyklasowej, akcji społecznej lub szkolnego wydarzenia, tworzenie i realizacja szkolnego projektu obywatelskiego
Kompetencje fundamentalne (IBE 5.1)	Kompetencje językowe, matematyczne, cyfrowe i ruchowe – fundament dalszego uczenia się	Wystawienie przedstawienia teatralnego, wydanie wspólnej publikacji z tekstami uczniów, eksperymenty badawcze, tworzenie multimedialnej prezentacji, gry matematyczne, programowanie,

II. Doświadczenia na kolejnych etapach edukacji

EDUKACJA PRZEDSZKOLNA

Etap: Wychowanie przedszkolne (dzieci 3–6 lat)

Nowa podstawa: Obowiązuje od 1 września 2026 r. we wszystkich przedszkolach

Kluczowe zmiany: Mniej pojęć i terminów, więcej swobody, zabawy i doświadczania

Filozofia: Dziecko jako aktywny badacz świata – nauka przez działanie i zabawę

W edukacji przedszkolnej doświadczenia edukacyjne mają szczególne znaczenie – w połączeniu z zabawą stanowią naturalną formę uczenia się małych dzieci. Nowa podstawa programowa kładzie nacisk na rozwój sprawczości dziecka, wzmocnienie kompetencji komunikacyjnych i społecznych oraz naukę współpracy. Kluczowe jest, by doświadczenia były osadzone w swobodnej zabawie i codziennych sytuacjach, a nie w ustrukturyzowanych ćwiczeniach i zadaniach.

Lista przykładowych doświadczeń edukacyjnych – przedszkole

Obszar	Przykłady doświadczeń edukacyjnych	Rozwijane kompetencje
Poznanie świata przyrodniczego	Obserwacja zmian w przyrodzie w różnych porach roku (np. prowadzenie kalendarza przyrody) Hodowla roślin – sadzenie roślin, sianie nasion, dokumentowanie wzrostu w różnych warunkach Eksperymenty z wodą, piaskiem, magnesami Wycieczki do parku, lasu, ogrodu botanicznego	Ciekawość badawcza, obserwacja, cierpliwość
Aktywność matematyczna	Gry planszowe rozwijające liczenie i logiczne myślenie Sortowanie, klasyfikowanie przedmiotów wg cech Mierzenie – porównywanie długości, wagi, objętości Budowanie z klocków wg wzoru lub własnego pomysłu	Myślenie logiczne, rozwiązywanie problemów
Aktywność językowa i komunikacyjna	Opowiadanie historii na podstawie ilustracji Tworzenie wspólnych opowieści Słuchanie i omawianie utworów literackich Zabawy teatralne – odgrywanie ról, teatrzyk kukielkowy	Komunikacja, wyobraźnia, wyrażanie emocji

Aktywność artystyczna i muzyczna	Malowanie, lepienie, konstruowanie z różnych materiałów Wspólne tworzenie dekoracji sali lub wystawy prac Śpiewanie, zabawy rytmiczne, gra na instrumentach Udział w przedstawieniu przedszkolnym	Kreatywność, współpraca, wyrażanie siebie
Aktywność ruchowa i zdrowotna	Zabawy ruchowe na świeżym powietrzu Tory przeszkód, zabawy z elementami współzawodnictwa Rozmowy o higienie, zdrowym odżywianiu Ćwiczenia relaksacyjne i oddechowe	Sprawność fizyczna, samoregulacja, zdrowie
Aktywność społeczna	Wspólne ustalanie zasad w grupie Pomoc młodszym kolegom lub organizacja dnia życzliwości Wycieczka do miejsca pracy rodziców Wspólne gotowanie lub pieczenie – dzielenie się efektem	Empatia, współpraca, odpowiedzialność

EDUKACJA WCZESNOSZKOLNA (klasy I–III)

Etap: I etap edukacyjny – edukacja wczesnoszkolna (klasy I–III)

Nowa podstawa: Wdrażana od września 2026 r. począwszy od klasy I

Kluczowe zmiany: Mniej pojęć do opanowania, więcej czasu na praktykę i pracę zespołową

Nauczanie: Zintegrowane – jeden nauczyciel, możliwość organizacji dnia bez sztywnego podziału na lekcje

Edukacja wczesnoszkolna w nowej podstawie programowej stawia na wspieranie aktywności badawczej dzieci, rozwijanie poczucia sprawczości poprzez sytuacje edukacyjne oraz wspieranie kreatywności i krytycznego myślenia przez różnorodne aktywności: matematyczne, językowe, badawcze, artystyczne i gry edukacyjne.

Lista przykładowych doświadczeń edukacyjnych – klasy I–III

Obszar edukacji	Przykłady doświadczeń edukacyjnych	Rozwijane kompetencje
Edukacja polonistyczna	Udział w spektaklu teatralnym, koncercie lub wystawie (na żywo lub online) – co najmniej raz w roku Tworzenie wspólnej książeczki klasowej lub gazety Recytacja wierszy na forum szkoły	Komunikacja, kreatywność, odwaga, wyrażanie myśli

	Prowadzenie wywiadów z ciekawymi osobami (np. dziadkami, lokalnymi bohaterami)	
Edukacja matematyczna	Pomiary w terenie – mierzenie odległości, ważenie przedmiotów, odmierzanie czasu Gry matematyczne i logiczne (planszowe, cyfrowe) Projekt <i>Matematyka wokół nas</i> – szukanie wzorów geometrycznych w architekturze i przyrodzie Prowadzenie mini-badania statystycznego w klasie (np. ankieta o ulubionych potrawach)	Myślenie logiczne, precyzja, wnioskowanie
Edukacja przyrodnicza	Obserwacje przyrodnicze w terenie – nawet najmniejszy skrawek zieleni wokół szkoły Hodowla roślin lub prowadzenie ekologicznego ogródka Eksperymenty fizyczne i chemiczne dostosowane do wieku (np. rozpuszczalność, magnetyzm, światło) Wycieczka do muzeum przyrody, ogrodu zoologicznego lub gospodarstwa	Ciekawość, obserwacja, wnioskowanie, szacunek dla natury
Edukacja społeczna	Wspólne tworzenie regulaminu klasy – nasza umowa Organizacja klasowego dnia dobrego uczynku Poznawanie okolicy – wycieczka po najbliższej okolicy z elementami orientacji w przestrzeni Projekt <i>Kim chcę być?</i> – spotkania z przedstawicielami różnych zawodów	Współpraca, empatia, odpowiedzialność obywatelska
Edukacja artystyczna i muzyczna	Udział w koncercie lub wystawie – na żywo lub w formie online Tworzenie wspólnego dzieła plastycznego (np. mozaika, mural, instalacja) Nauka piosenek i wspólne muzykowanie Przygotowanie przedstawienia klasowego	Kreatywność, wyrażanie siebie, współpraca
Wychowanie fizyczne	Organizacja mini-olimpiady klasowej Zabawy terenowe z elementami orientacji w terenie Wspólne planowanie zdrowego posiłku Ćwiczenia relaksacyjne i techniki oddychania	Sprawność, zdrowie, samoregulacja

KLASY IV–VI

Etap: II etap edukacyjny – klasy IV–VI szkoły podstawowej

Nowa podstawa: od września 2026 r. w klasach IV

Kluczowe zmiany: 6 modułów międzyprzedmiotowych, tydzień projektowy i przyroda jako przedmiot interdyscyplinarny (biologia+chemia+fizyka+geografia),

Moduły: bezpieczeństwo i obrona, medialny, filozoficzny, ekonomiczno-finansowy, klimatyczny, kultura. Każdy łączy treści z kilku przedmiotów wokół ważnego współczesnego wyzwania (np. moduł klimatyczny obejmuje przyrodę, geografę, biologię, chemię, fizykę, edukację zdrowotną i zajęcia praktyczno-techniczne).

Na tym etapie doświadczenia edukacyjne stają się bardziej złożone i prowadzone bardziej samodzielnie. Uczniowie i uczennice realizują projekty grupowe, prowadzą mini-badania, uczestniczą w debatach i organizują wydarzenia. Ważnym novum jest tydzień projektowy – czas, w którym normalne lekcje zostają zastąpione pracą nad projektem zespołowym, jeśli to możliwe – łączącym wiedzę i umiejętności z więcej niż jednego przedmiotu.

Lista przykładowych doświadczeń edukacyjnych – klasy IV-VI

Przedmiot / obszar	Przykłady doświadczeń edukacyjnych	Rozwijane kompetencje
Język polski	Udział w spektaklu teatralnym lub filmie – co najmniej raz w roku (na żywo lub online) Tworzenie w grupach krótkich przedstawień teatralnych, słuchowisk lub podcastów na podstawie samodzielnie napisanego scenariusza Udział w zorganizowanej debacie lub dyskusji Prowadzenie bloga klasowego lub gazety szkolnej	Komunikacja, argumentacja, kreatywność, współpraca
Matematyka	Doświadczenia losowe – eksperymenty probabilistyczne (np. rzut monetą, kostką – zbieranie i analiza danych) Projekty badawcze oparte na samodzielnym zbieraniu i analizie danych (np. badanie statystyczne w szkole) Matematyka w terenie – pomiary, skala, proporcje Hackathon matematyczny lub konkurs rozwiązywania problemów	Myślenie analityczne, wnioskowanie, precyzja
Przyroda (biologia, chemia, fizyka, geografia)	Obowiązkowe wyjście w teren – obserwacja ekosystemu (nawet najmniejszy skrawek zieleni wokół szkoły) Eksperymenty laboratoryjne – badanie właściwości substancji, siły, ruchu, reakcji chemicznych Prowadzenie dziennika obserwacji przyrody Projekt <i>Nasz ślad węglowy</i> – moduł Klimat Wycieczka do oczyszczalni ścieków, elektrowni lub stacji meteorologicznej	Myślenie naukowe, obserwacja, wnioskowanie, odpowiedzialność ekologiczna
Historia i edukacja obywatelska	Projekty społeczne – np. badanie lokalnej historii, zbieranie relacji, przygotowanie wystawy Debata oksfordzka na temat historyczny lub społeczny Symulacja wyborów lub obrad samorządu Wizyta w muzeum, miejscu pamięci lub urzędzie Projekt <i>Moja miejscowość</i> – odkrywanie dziedzictwa, sekretów, legend, ciekawych historii, miejsc i ludzi	Myślenie krytyczne, aktywność obywatelska, empatia i wyobraźnia historyczna

Język obcy nowożytny	<p>Udział w wydarzeniu językowym – rozmowa z native speakerem, debata, warsztaty</p> <p>Przygotowanie własnego podcastu lub vloga w języku obcym</p> <p>Korespondencja z rówieśnikami z innego kraju (<i>e-Twinning, penpals</i>)</p> <p>Przygotowanie przewodnika po szkole / mieście w języku obcym</p>	<p>Komunikacja międzykulturowa, odwaga językowa, kreatywność</p>
Plastyka i muzyka	<p>Udział w wystawie, koncercie lub współpraca z artystą</p> <p>Realizacja wspólnego projektu artystycznego (np. mural, instalacja, film animowany)</p> <p>Tworzenie scenografii do przedstawienia szkolnego</p> <p>Warsztaty z artystą lub rzemieślnikiem lokalnym</p>	<p>Kreatywność, wyrażanie siebie, współpraca</p>
Informatyka i zajęcia praktyczno-techniczne	<p>Programowanie – tworzenie gry, animacji lub aplikacji</p> <p>Projektowanie i budowanie modeli technicznych (np. pojazd napędzany gumką)</p> <p>Tworzenie prezentacji multimedialnej lub filmu</p> <p>Projekt <i>Bezpieczny internet</i> – warsztaty cyfrowe</p>	<p>Myślenie algorytmiczne, rozwiązywanie problemów, higiena cyfrowa</p>
Wychowanie fizyczne	<p>Organizacja turnieju sportowego dla klasy lub całej szkoły</p> <p>Projekt <i>Zdrowy tydzień</i> – planowanie menu, aktywności fizycznej</p> <p>Marszobiegi terenowy lub rajd rowerowy</p> <p>Warsztaty pierwszej pomocy</p>	<p>Sprawność, zdrowie, planowanie, odpowiedzialność</p>

KLASY VII–VIII

Etap: II etap edukacyjny – klasy VII–VIII szkoły podstawowej

Przedmioty przyrodnicze: Biologia, chemia, fizyka, geografia – jako oddzielne dziedziny nauczania

Kluczowe zmiany: Większa samodzielność uczniów, projekty badawcze, przygotowanie do egzaminu ósmoklasisty

Doświadczenia: Bardziej złożone, wymagające samodzielnego planowania i refleksji

W klasach VII–VIII doświadczenia edukacyjne osiągają największy stopień złożoności. Uczniowie i uczennice samodzielnie planują projekty, prowadzą badania, organizują wydarzenia i podejmują działania na rzecz społeczności. To etap, na którym sprawczość powinna przechodzić od ćwiczeń do realnego wpływu na otoczenie.

Lista przykładowych doświadczeń edukacyjnych – klasy VII–VIII

Przedmiot / obszar	Przykłady doświadczeń edukacyjnych	Rozwijane kompetencje
--------------------	------------------------------------	-----------------------

Język polski	<p>Tworzenie w grupach słuchowisk, podcastów lub krótkich filmów na podstawie samodzielnie napisanego scenariusza</p> <p>Organizacja debaty oksfordzkiej lub panelu dyskusyjnego</p> <p>Przygotowanie recenzji książki, filmu lub spektaklu i opublikowanie jej (blog, gazeta szkolna, social media)</p> <p>Udział w warsztatach twórczego pisania</p> <p>Organizacja wieczoru poetyckiego lub Nocy Bibliotek</p>	<p>Argumentacja, kreatywność, interpretacja i krytyczna analiza,</p>
Matematyka	<p>Samodzielny projekt badawczy oparty na zbieraniu i analizie danych (np. badanie statystyczne dotyczące zwyczajów rówieśników)</p> <p>Doświadczenia probabilistyczne z analizą wyników</p> <p>Projekt Matematyka w architekturze – pomiary, skala, modelowanie 3D</p> <p>Udział w konkursie matematycznym lub hackathonie</p>	<p>Myślenie analityczne, modelowanie, samodzielność</p>
Biologia	<p>Samodzielne prowadzenie eksperymentu – dokumentacja, analiza, wnioski (np. wpływ światła na wzrost roślin)</p> <p>Badanie bioróżnorodności w okolicy szkoły</p> <p>Projekt Ślad ekologiczny naszej szkoły</p> <p>Wizyta w laboratorium naukowym lub na uczelni</p> <p>Warsztaty mikroskopowe</p>	<p>Myślenie naukowe, metodologia, świadomość ekologiczna</p>
Chemia	<p>Planowanie i przeprowadzanie eksperymentów chemicznych – badanie właściwości substancji i reakcji</p> <p>Projekt Chemia w kuchni lub Chemia w kosmetykach</p> <p>Analiza składu produktów – czytanie etykiet</p> <p>Wizyta w laboratorium przemysłowym</p>	<p>Myślenie naukowe, bezpieczeństwo, krytyczna analiza</p>
Fizyka	<p>Projektowanie i przeprowadzanie doświadczeń fizycznych (np. badanie ruchu, sił, prądu elektrycznego)</p> <p>Budowanie prostych urządzeń (np. silnik elektryczny, peryskop, rakieta wodna)</p> <p>Analiza zjawisk fizycznych w życiu codziennym</p> <p>Wycieczka do centrum nauki lub obserwatorium</p>	<p>Myślenie naukowe, inżynierskie, kreatywność techniczna</p>
Geografia	<p>Praca z mapą w terenie – orientacja, nawigacja</p> <p>Badanie lokalnego środowiska geograficznego</p> <p>Projekt Nasza gmina – analiza danych demograficznych, ekonomicznych, przyrodniczych</p> <p>Wirtualna podróż – przygotowanie prezentacji o wybranym regionie świata z analizą różnic kulturowych</p>	<p>Orientacja przestrzenna, analiza danych, świadomość globalna</p>
Historia i edukacja obywatelska	<p>Projekt badawczy dotyczący historii lokalnej – wywiady ze świadkami historii, kwerenda archiwalna</p> <p>Symulacja obrad parlamentu lub procesu sądowego</p> <p>Organizacja wyborów do samorządu uczniowskiego</p> <p>Projekt społeczny na rzecz lokalnej społeczności</p> <p>Debata o aktualnych wydarzeniach społecznych</p>	<p>Myślenie krytyczne, aktywność obywatelska, odpowiedzialność</p>
Język obcy nowożytny	<p>Prowadzenie debaty w języku obcym</p> <p>Realizacja projektu międzynarodowego (eTwinning)</p> <p>Przygotowanie podcastu lub vloga w języku obcym</p> <p>Tłumaczenie tekstu użytkowego dla realnego odbiorcy</p>	<p>Komunikacja międzykulturowa, płynność językowa, autonomia</p>

	Organizacja Dnia kultur w szkole	
Informatyka	Projekt programistyczny – tworzenie aplikacji, strony www lub gry rozwiązującej realny problem Analiza danych z użyciem arkusza kalkulacyjnego Projekt Cyfrowe bezpieczeństwo – warsztaty dla młodszych uczniów Tworzenie materiałów multimedialnych (film, podcast, infografika)	Myślenie komputacyjne, rozwiązywanie problemów, odpowiedzialność cyfrowa
Plastyka, muzyka i zajęcia praktyczno-techniczne	Realizacja samodzielnego projektu artystycznego – od koncepcji do wystawy / prezentacji Współpraca z lokalnym artystą lub instytucją kultury Tworzenie scenografii, kostiumów, oprawy muzycznej dla szkolnego wydarzenia Projekt realizowany w modelu design thinking – rozwiązanie problemu z wykorzystaniem procesu projektowego	Kreatywność, planowanie, autorstwo, współpraca

Tabela zbiorcza: doświadczenia edukacyjne wg etapów

Wymiar	Przedszkole (3–6 lat)	Klasy I–III	Klasy IV–VI	Klasy VII–VIII
Stopień samodzielności	Wsparcie nauczyciela, zabawa kierowana	Częściowa samodzielność, wsparcie nauczyciela	Rosnąca samodzielność, projekty grupowe	Duża samodzielność, samodzielne projekty
Forma dominująca	Zabawa, obserwacja, eksperymentowanie	Miniprojekty, wycieczki, eksperymenty, wystąpienia	Projekty, debaty, badania, wydarzenia	Projekty badawcze, debaty, działania społeczne
Ocenianie	Brak oceniania	Brak oceniania – obserwacja, portfolio	Brak oceniania – refleksja, samoocena, ocena koleżeńska, informacja zwrotna	Brak oceniania – refleksja, prezentacja wyników, ocena koleżeńska, informacja zwrotna
Rola nauczyciela	Inicjator, obserwator, współuczestnik zabawy	Przewodnik, facylitator, inspirator i/lub inicjator	Przewodnik, Mentor, konsultant, koordynator	Coach, ekspert, partner w dyskusji
Kluczowe kompetencje	Ciekawość, komunikacja,	Komunikacja, wnioskowanie,	Krytyczne myślenie,	Sprawczość, autorstwo,

	współpraca, kreatywność	kreatywność, współpraca	sprawczość, argumentacja	samoregulacja, myślenie naukowe
Minimalna liczba	Określona w podstawie – katalog otwarty	Określona w podstawie – np. jedno wydarzenie kulturalne/rok	Określona w podstawie + tydzień projektowy	Określona w podstawie + projekty badawcze

III. Praktyczne wskazówki do planowania i realizacji doświadczeń edukacyjnych

Jak planować doświadczenia edukacyjne?

Planowanie doświadczeń edukacyjnych nie wymaga rewolucji w dotychczasowej pracy. Często wystarczy zmienić perspektywę – z pytania “co mam powiedzieć uczniom?” na pytanie “co uczennice i uczniowie mogą zrobić, odkryć, zbadać czy stworzyć?”. Poniżej praktyczne wskazówki, jak projektować doświadczenia edukacyjne na co dzień.

Krok 1: Zaczynij od efektu uczenia się

Zajrzyj do podstawy programowej i znajdź efekt uczenia się, który chcesz realizować. Zastanów się: czy ten efekt da się osiągnąć lepiej przez wykład, pracę z zeszytem i podręcznikiem? Jeśli tak – masz pole do doświadczenia edukacyjnego.

Krok 2: Wybierz formę z katalogu

Każda nowa podstawa programowa zawiera katalog doświadczeń edukacyjnych. Nie musisz realizować wszystkich, sprawdź które z nich są obligatoryjne, a które nie. Wybierz te, które najlepiej pasują do potrzeb edukacyjnych i zainteresowań uczniów, a także warunków i zasobów w swojej szkole i miejscowości. O sposobie realizacji decydujesz TY! Możesz też zaproponować dodatkowe własne doświadczenia, spójne z oczekiwanymi efektami uczenia się i duchem katalogu.

Krok 3: Zaplanuj przestrzeń dla ucznia

Doświadczenie edukacyjne powinno dawać uczniowi pewną przestrzeń decyzyjną: na przykład jaki tekst kultury lub materiał źródłowy wybrać, co i jak zbadać, z kim współpracować, kogo poprosić o radę, jak to przedstawić. Im więcej autonomii – tym więcej sprawczości. Nie planuj wszystkiego za uczniów i uczennice.

Krok 4: Nie oceniasz – obserwuj i rozmawiasz

Doświadczenia edukacyjne nie podlegają ocenianiu stopniem. Zamiast tego: obserwuj zaangażowanie poznawcze (ale też wymianę i współpracę między uczniami), rozmawiasz z nimi o tym, czego się uczą – i nauczyli, zachęcaj do refleksji. Możesz tu wykorzystać uczniowskie portfolio, dziennik refleksji lub krótką rozmowę podsumowującą.

Krok 5: Współpracuj z innymi nauczycielami

Doświadczenia edukacyjne mogą być interdyscyplinarne – szczególnie w ramach modułów tematycznych (klimatyczny, medialny, ekonomiczny, filozoficzny, prawny) i tygodnia projektowego. Ustal z kolegami i koleżankami uczącymi innych przedmiotów, które doświadczenia realizujecie wspólnie, a które osobno.

Krok 6: Korzystaj z różnych zasobów

Do każdej podstawy programowej IBE przygotowuje przewodnik metodyczny – napisany prostym językiem, z uwzględnieniem doświadczeń edukacyjnych w realiach codziennej pracy szkolnej. Warto korzystać też z materiałów na ZPE (zpe.gov.pl), publikacji ORE (ore.edu.pl), licznych programów i publikacji organizacji społecznych oraz wydawnictw edukacyjnych.

Wskazówki do planowania doświadczenia edukacyjnego

Etap	Pytania do refleksji	Narzędzia
1. Cel	Jaki efekt uczenia się chcę osiągnąć? Jaką kompetencję przekrojową rozwijam?	Podstawa programowa, przewodnik IBE
2. Forma	Jaka forma najlepiej pasuje? (projekt, debata, wycieczka, eksperyment...)	Katalog doświadczeń z podstawy

3. Autonomia ucznia	Ile decyzji mogę oddać uczniom? Czy jest przestrzeń na ich pomysły?	Kontrakt z uczniami, burza mózgów
4. Zasoby 5. Realizacja	Czego potrzebuję? (czas, materiały, miejsce, goście, technologia) Jak będzie przebiegało doświadczenie? Jaka jest moja rola? (facylitator, mentor, coach?)	ZPE, materiały ORE, organizacje edukacyjne, lokalni partnerzy Plan działania, harmonogram, role i zadania
6. Refleksja	Jak podsumujemy to doświadczenie? Co się udało? Co następnym razem zrobilibyśmy inaczej?	Portfolio, dziennik refleksji, rozmowa w zespołach i na forum klasy

IV. Doświadczenie edukacyjne jako wehikuł zaangażowania poznawczego (i nie tylko) uczniów

AKTYWNOŚĆ POZNAWCZA – JAK JĄ WYWOŁAĆ I PODTRZYMAĆ?³

Raport OECD z 2025 roku pt. *Unlocking High-Quality Teaching*, oparty na danych z ponad 150 szkół z 40 krajów, wskazuje **zaangażowanie poznawcze (cognitive engagement) jako jeden z pięciu filarów wysokiej jakości nauczania**. Aktywizacja poznawcza (cognitive activation) to stymulowanie uczniów do głębokiego uczenia się, czyli złożonych operacji poznawczych, selekcjonowania, analizowania i syntetyzowania informacji, wnioskowania i krytycznego myślenia.

Nie chodzi o to, by uczniowie byli po prostu aktywni (coś robili, mówili albo pisali) – chodzi o to, by podejmowali wysiłek intelektualny wystarczający do zrozumienia złożonych pojęć i rozwiązywania mniej rutynowych i słabiej ustrukturyzowanych problemów. Samo organizowanie doświadczeń edukacyjnych zatem nie wystarczy – trzeba zadbać, by sytuacje te wywoływały rzeczywistą aktywność poznawczą, a nie jedynie aktywność manualną czy nawet artystyczną.

Tradycyjne metody pracy opierają się na klasycznym modelu nauczania: przekaz wiedzy, wyjaśnienie przez nauczyciela lub praca z podręcznikiem, powtarzalne ćwiczenia,

³ Propozycje na podstawie publikacji OECD (2025), meta-analiz Johna Hattiego oraz polskich doświadczeń ([m.in.](#) CEO i ORE).

sprawdzenie, co uczniowie zrozumieli i zapamiętali. Metody te umożliwiają przede wszystkim **odbieranie i odtwarzanie informacji, a także jej utrwalenie i konsolidację**. W zadaniach dla osób uczących się dominuje przekazywanie i odtwarzanie wiadomości – faktów, definicji i procedur rozwiązywania problemów – i są one **ustrukturyzowane – z jasno określonym sposobem działania i zwykle z jedną poprawną odpowiedzią**.

Metody innowacyjne, silniej aktywizujące poznawczo wymagają od uczniów **rozumowania, analizowania, tworzenia** – pracy z zadaniami **nieustrukturyzowanymi**, w których nie ma jednej, z góry znanej procedury rozwiązania, a uczniowie i uczennice muszą same zdecydować, jaki sposób rozwiązania zastosować w konkretnym przypadku. Autorzy raportu OECD wskazują kilka typów nauczycielskich praktyk, które wspierają poznawcze zaangażowanie: stawianie zadań-wyzwań, aktywizowanie wcześniejszej wiedzy uczniów, rozpoznawanie i nazywanie ich sposobów myślenia, współtworzenie wiedzy, nauczanie sokratejskie i wspieranie metapoznania.

W opracowaniu tym podkreśla się, że **obie kategorie metod się uzupełniają, nie wykluczają**. Konsolidacja poprzez powtarzalne, ustrukturyzowane ćwiczenia oraz aktywizacja poznawcza poprzez zadania nieustrukturyzowane rozwijają się równolegle i nawzajem wzmacniają.

W tym miejscu warto też przywołać wyniki metaanalizy Johna Hattiego (*Visible Learning*), obejmujące ponad 1800 badań i dane dotyczące ponad 300 milionów uczniów na całym świecie. Autor zestawia różne badania, właśnie po to, by wskazać, które strategie i metody nauczania najskuteczniej wspierają proces uczenia się. Hattie przyjmuje, że za istotne pedagogicznie uznaje się wpływy o wielkości efektu $d \geq 0,40$ (tzw. punkt zwrotny) – poniżej tej wartości efekt nie przewyższa tego, co dziecko uzyskałoby w normalnym toku rozwoju. Wskazuje, że największy pozytywny wpływ na efekty uczenia się ma **“zbiorowe poczucie skuteczności” całego grona pedagogicznego, czyli wspólne przekonanie nauczycieli danej szkoły, że są w stanie wpłynąć na osiągnięcia swoich uczennic i uczniów (*collective teacher efficacy* $d = 1,57$)**. Trudno nazwać to “strategią” czy “metodą” nauczania, to raczej zjawisko z obszaru kultury pracy szkoły: zbiorowe podejście dostatecznie dużej “masy krytycznej” nauczycieli do pracy z uczniami.

Według ustaleń Hattiego do najbardziej efektywnych strategii nauczania mających zastosowanie w doświadczeniach edukacyjnych należą:

- **metoda jigsaw puzzle** – technika pracy zespołowej, w której każdy uczeń staje się ekspertem od fragmentu materiału i uczy pozostałych członków grupy ($d = 1,20$);
- **dyskusja klasowa prowadzona z przemyślaną intencją** – ustrukturyzowana wymiana argumentów, w której nauczyciel prowokuje myślenie pytaniami otwartymi (classroom discussion, $d = 0,82$);

- **rusztowanie dydaktyczne** – konstruowanie „rusztowania”, na którym uczniowie budują dalszą wiedzę i umiejętności; wsparcie jest stopniowo wycofywane w miarę nabywania samodzielności (scaffolding, $d = 0,82$);
- **celowa, ukierunkowana praktyka z bieżącą informacją zwrotną** – świadome, powtarzane ćwiczenie konkretnej umiejętności, ukierunkowane na doskonalenie (deliberate practice, $d = 0,79$);
- **klarowność przekazu nauczyciela** – jasne komunikowanie celów lekcji, kryteriów sukcesu i oczekiwań wobec uczniów (teacher clarity, $d = 0,75$);
- **nauczanie wzajemne** – pod kierunkiem nauczyciela uczniowie i uczennice uczą się, występując w rolach: osoby podsumowującej (np. tekst lub film), zadającej pytania, wyjaśniającej, przewidującej, co się dalej wydarzy itp. (reciprocal teaching, $d = 0,74$);
- **informacja zwrotna** – konkretna, odnosząca się do kryteriów sukcesu i wskazująca następne kroki (feedback, $d = 0,70-0,73$);
- **uczenie/się przez rozwiązywanie problemów** – konfrontowanie uczniów z autentycznymi zadaniami bez z góry podanej metody rozwiązania (problem-solving teaching, $d = 0,68$);
- **strategie metapoznawcze** – planowanie, monitorowanie i ocena własnego uczenia się (metacognitive strategies, $d = 0,60$);
- **tutoring rówieśniczy** – uczniowie uczą się nawzajem, korzystając z wyjaśnień i wsparcia swoich kolegów (peer tutoring, $d = 0,53$);
- **strategie samoregulacji uczenia się** – świadome kierowanie własnym procesem nauki (self-regulation strategies, $d = 0,52$);
- **ocenianie kształtujące (formatywne)** – systematyczna informacja zwrotna wspierająca proces uczenia się, bez stopni (formative evaluation, $d = 0,48$);
- **uczenie się we współpracy (praca zespołowa)** – wspólna praca nad zadaniem z jasnymi rolami i odpowiedzialnością; efektywność zależy od jakości struktury zadania (cooperative learning, $d = 0,40-0,55$).

Warto zauważyć, że projekty jako metoda dydaktyczna (problem-based learning, $d \approx 0,26$) i odwrócona klasa (flipped classroom, $d \approx 0,19$) w meta-analizach Hattiego nie przekraczają progu efektywności. Nie oznacza to, że zawsze są nieskuteczne – ich wpływ silnie zależy od celu edukacyjnego, jakości realizacji, stopnia ustrukturyzowania zadań i „rusztowania”, które nauczyciel wcześniej buduje, a także jakości informacji zwrotnej. W doświadczeniach edukacyjnych warto więc łączyć formę projektu z wyżej wymienionymi, bardziej udokumentowanymi strategiami.

Pięć strategii zaangażowania poznawczego

Według raportu OECD, nauczycielki i nauczyciele wspierający zaangażowanie poznawcze stosują pięć kluczowych strategii:

- **Odpowiedni poziom wyzwania** – zadania nie mogą być ani za > łatwe, ani za trudne. Kluczowe jest, by zadanie trafiło w tzw. > strefę najbliższego rozwoju (Wygotski), w której uczeń czy > uczennica musi wykonać dodatkowy wysiłek, ale jest w stanie > osiągnąć cel przy odpowiednim wsparciu.
- **Osadzenie w znaczeniu i kontekście realnym** – połączenie treści > z życiem codziennym, z lokalnymi problemami, z osobistymi > doświadczeniami uczniów. Pytanie: dlaczego to jest ważne dla mnie?
- **Doświadczenia z pierwszej ręki – bezpośredni kontakt z > materiałem:** eksperymenty, wyjścia w teren, rozmowy z ekspertami, > praca z autentycznymi źródłami. To właśnie realizują doświadczenia > edukacyjne w nowej podstawie.
- **Wiele podejść i reprezentacji – ta sama treść przedstawiana na różne sposoby:** wizualnie, werbalnie, ruchowo, przez analogie czy metafory. Pozwala to uczniom z różnymi preferencjami i wcześniejszymi doświadczeniami znaleźć drogę do zrozumienia nowego pojęcia, zależności, zjawiska czy procesu.
- **Rozwijanie metapoznania – uczniowie uczą się myśleć o własnym > myśleniu i uczeniu się:** planują i wybierają własne strategie uczenia się, monitorują postępy, oceniają skuteczność swoich sposobów uczenia się i podejść. OECD zaleca nawet budowanie „słownika metapoznawczego”, czyli słownika pojęć opisujących uczenie się i myślenie. Składają się na niego cztery grupy słów: (1) czasowniki nazywające operacje myślowe – analizuję, porównuję, wnioskuję, sprawdzam, weryfikuję; (2) nazwy strategii uczenia się – mapa myśli, podsumowanie, powtórka rozłożona w czasie, autotest; (3) słowa nazywające stany poznawcze – „rozumiem”, „mam wątpliwość”, „moment aha”, „utknąłem”; (4) język do oceny procesu uczenia się – co zadziałało”, „co by mi pomogło”, „jakiego wsparcia potrzebuję”. Taki wspólny język pozwala uczniom przejść od ogólnego „nie wiem” do precyzyjnego „nie rozumiem, jak X łączy się z Y” – i samodzielnie szukać ścieżki do głębszego zrozumienia.

Wyzwalacze aktywności poznawczej – wyniki badań

Międzynarodowe badania nad aktywizacją poznawczą (m.in. wspomniany wyżej raport OECD *Unlocking High-Quality Teaching*, 2025; OECD TALIS 2018 i 2024; PISA 2022) wskazują, jakie

elementy lekcji wywołują wysoką aktywność poznawczą uczennic i uczniów. Kluczowe ustalenia:

Wyzwalacz	Mechanizm	Zastosowanie w doświadczeniu edukacyjnym
Zadanie wymagające przetworzania	Uczeń musi wykorzystać, czyli także przetworzyć materiał, nie tylko go odtworzyć	Zamiast pytać <i>co się wydarzyło?</i> zapytaj <i>dlaczego to się wydarzyło i co by było, gdyby...?</i>
Pytania od współuczniów	Uczniowie zadają sobie nawzajem pytania, co uruchamia głębsze myślenie	Wprowadź rundę pytań w kręgu lub technikę Think-Pair-Share
Dysonans poznawczy	Zderzenie z informacją sprzeczną z dotychczasową wiedzą lub przekonaniem	Rozpocznij doświadczenie od pokazu paradoksu, nieintuicyjnego wyniku lub kontrowersyjnej tezy
Obserwacja dyskusji innych	Nawet milczący uczniowie mogą wykazywać aktywność poznawczą, słuchając dyskusji -	Nie zmuszaj do zabierania głosu – debata i dyskusja aktywizują też słuchaczy
Przeniesienie do nowego kontekstu	Uczeń stosuje wiedzę w nowej, nieznannej sytuacji	Poproś uczniów o użycie poznanej zasady w zupełnie innym kontekście (np. matematyka w domu, fizyka w sporcie, chemia w kuchni, związki frazeologiczne w reklamie)
Samodzielne formułowanie hipotezy	Uczeń sam stawia pytanie badawcze i planuje sprawdzenie	Daj czas na postawienie hipotezy PRZED pokazaniem rozwiązania

Metody aktywizujące – polskie doświadczenia

W polskim kontekście edukacyjnym pojęcie metod aktywizujących ma długą tradycję, sięgającą okresu międzywojennego. O „szkole twórczej” pisał już Henryk Rowid (1926), a Janusz Korczak w pracach o podmiotowości i samorządności dziecka uczynił z aktywności ucznia/uczennicy jeden z fundamentów relacji wychowawczej. W powojennej dydaktyce kluczową rolę odegrał Wincenty Okoń, który w pracach „U podstaw problemowego uczenia się” (1964), „Zarys dydaktyki ogólnej” (1967) i „Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej” (1987) sformułował teorię nauczania wielostronnego, opartą na czterech komplementarnych drogach uczenia się: **przyswajania, odkrywania, przeżywania i działania**. To właśnie w pismach Okonia metody aktywizujące przestały być dydaktycznym dodatkiem, a stały się równoprawnym filarem teorii uczenia się – obok tradycyjnego przekazu wiadomości przez nauczyciela.

W roku szkolnym 2025/2026 jednym z priorytetów polityki oświatowej było wspieranie aktywności poznawczej uczniów oraz rozwijanie ich poczucia sprawczości – co wpisuje się wprost w stuletnią już polską tradycję pedagogiki aktywizującej i nadaje jej kierunek instytucjonalny.

Wybrane metody aktywizujące

Metoda	Opis	Kiedy stosować w doświadczeniu edukacyjnym
Pomyśl–Porozmawiaj w parze–Podziel się	Uczeń myśli sam, dzieli się z partnerem, następnie z całą klasą	Na początku doświadczenia – przy stawianiu hipotez lub na końcu przy refleksji
⁴ Debata oksfordzka - w odpowiedniej adaptacji	Zorganizowana wymiana argumentów za i przeciw, z przydzielonymi rolami	Historia, edukacja obywatelska, język polski, etyka – przy tematach wymagających argumentacji
Studium przypadku (case study)	Analiza konkretnej sytuacji rzeczywistej lub hipotetycznej	Przyroda, chemia, fizyka – analiza realnego problemu (np. zanieczyszczenie lokalnej rzeki)
Odwrócona klasa ⁵ (flipped classroom)	Uczniowie zapoznają się z materiałem w domu, na lekcji pracują praktycznie	Przy doświadczeniach wymagających więcej czasu na działanie w klasie
Gallery walk	Uczniowie tworzą plakaty lub prezentacje, następnie chodzą po sali i komentują/ prace innych grup	Po zakończeniu projektu grupowego – jako forma prezentacji i wzajemnej informacji zwrotnej
Ocenianie kształtujące (OK)	Systematyczna, bieżąca i konkretna informacja zwrotna, wspierająca proces uczenia się (w tym np. pytania kluczowe, kryteria sukcesu, tzw. NaCoBeZU, czyli "Na Co Będę Zwracać Uwagę", informacja "co robię dobrze, co należy poprawić i jak dalej mogę pracować)	Przez cały czas – jako sposób konstruowania doświadczeń

⁴ Sama formuła debaty oksfordzkiej często stosowana w szkołach bywa zaprzeczeniem partycypacji – w wymianie argumentów biorą udział tylko wyznaczeni mówcy, a reszta obserwuje. Wymaga często adaptacji (np. poprzedzającej debatę rundy głosów, określenia ról obserwatorów, nie tylko dyskutantów, omówienie przebiegu debaty i jej wyniku), tak aby była partycypacyjna i zapewniała dobre doświadczenie wszystkim, a nie tylko wybranym uczniom.

⁵ Badacze spierają się co do skuteczności tej metody, na razie brak konkluzyjnych danych.

Praktyczne wskazówki – lista kontrolna

Przed organizacją doświadczenia edukacyjnego sprawdź:

- Czy zadanie wymaga głębszego przetwarzania, a nie tylko odtwarzania > faktów?
- Czy uczennice i uczniowie stawiają własne pytania i hipotezy?
- Czy jest moment dysonansu poznawczego – zaskoczenia, paradoksu, > wyzwania?
- Czy forma pracy pozwala na interakcję między uczniami (dyskusja, > pytania)?
- Czy treści są powiązane z realnym kontekstem życia uczniów?
- Czy planujesz moment refleksji i metapoznania (czego się nauczyłem, > jak się tego uczyłem i co mi najbardziej pomogło)?
- Czy stosujesz ocenianie kształtujące (NaCoBeZU, pytania kluczowe, > informacja zwrotna)?
- Czy różnicujesz podejścia – wizualne, słowne, ruchowe, praktyczne?

Rola nauczyciela jako “aktywatora” procesu poznawczego

Badania Hattiego jednoznacznie pokazują, że efektywność nauczania wzrasta, gdy nauczyciel aktywnie kształtuje proces uczenia się – nie tylko wspiera pracę uczniów, ale świadomie projektuje sytuacje prowokujące myślenie, monitoruje ich zaangażowanie poznawcze i reaguje na bieżąco. Raport OECD podkreśla, że zaangażowanie poznawcze jest zmienne i nieprzewidywalne – wymaga ciągłego monitorowania i profesjonalnego osądu nauczyciela.

Wniosek z raportu OECD *Unlocking High-Quality Teaching* (2025), opartego na obserwacjach w ponad 150 szkołach z 40 krajów: tylko 43 % klas wykazuje stałe, wysokie zaangażowanie poznawcze uczennic i uczniów. To nie zależy od tego, ile dzieci się odzywa – zależy od tego, czy nauczyciel tworzy odpowiedni poziom wyzwania, osadza treść w realnym kontekście, organizuje doświadczenia z pierwszej ręki, posługuje się różnymi podejściami i reprezentacjami oraz rozwija metapoznanie. Częstotliwość wypowiedzi nie jest miarą zaangażowania – ale milczenie ucznia samo w sobie też nie świadczy o myśleniu. Zadaniem nauczyciela jest aktywne sprawdzanie zrozumienia (np. krótkie pytania, „światła drogowe”, kartki wyjściowe, na których uczniowie wpisują krótkie zdania lub słowa podsumowujące lekcję, technika *Pomyśl–Porozmawiaj w parze–Podziel się*), a nie zakładanie, że cisza w klasie oznacza pracę intelektualną.

Dane PISA 2022 pokazują, że **Polska wypada poniżej średniej OECD w kluczowych wskaźnikach jakości interakcji w klasie: tylko 46% polskich uczniów zgłasza, że nauczyciel interesuje się ich uczeniem się (średnia OECD: 63%), a 41% – że otrzymuje dodatkową pomoc, gdy jej potrzebuje (OECD: 70%).** To są obszary, w których aktywizacja poznawcza w polskiej szkole najbardziej wymaga wzmocnienia.

V. Doświadczenia edukacyjne w nowej podstawie programowej

Doświadczenia edukacyjne w podstawie programowej⁶

1. Wychowanie przedszkolne

Częstotliwość

I. (corocznie): „dziecko co najmniej raz w roku szkolnym”. część II: „dziecko przynajmniej raz w trakcie edukacji przedszkolnej”.

Kto wybiera

Katalog obowiązkowy – wszystkie pozycje do realizacji w określonej częstotliwości; dobór konkretnej formy w gestii nauczyciela.

Doświadczenia edukacyjne

Co najmniej raz w roku szkolnym dziecko:

- 1) jest odbiorcą sztuki, słucha koncertu, ogląda przedstawienie teatralne, odwiedza muzeum lub teatr;
- 2) prowadzi i ilustruje obserwacje przyrody;
- 3) pracując w grupie, wysiewa i uprawia warzywa, zioła lub kwiaty;
- 4) pracując w grupie, przygotowuje wspólne wyjście i bierze w nim udział;
- 5) pracując w grupie, odgrywa uzgodnioną z innymi dziećmi rolę w przygotowaniu i realizacji występu lub spotkania społeczności lokalnej (np. z okazji dnia babci i dziadka, na obchodach święta narodowego, na pikniku rodzinnym);

⁶ **Uwaga:** Aneks zawiera dosłowne cytaty (lub zwięzłe parafrazy) z rozporządzenia Ministra Edukacji z 11 marca 2026 r. (Dz.U. 2026 poz. 378). Definicja funkcjonalna doświadczenia edukacyjnego – powtarzana niemal identycznie na początku każdej części przedmiotowej – brzmi: doświadczenia edukacyjne mają charakter praktyczny, wspierają rozwój osobisty, psychiczny, społeczny i fizyczny uczniów, budują poczucie sprawczości, wzmacniają kompetencje fundamentalne i przekrojowe oraz rozwijają umiejętności komunikacyjne i współpracy.

6) uczestniczy w wydarzeniu promującym zdrowy styl życia (np. w przedszkolnych zawodach sportowych);

7) pracując w grupie, prezentuje innym swoją wiedzę lub efekty wspólnych działań (np. w formie plakatu, wystawy lub kroniki).

Przynajmniej raz w trakcie edukacji przedszkolnej dziecko:

1) przez minimum 10 kolejnych dni tworzy z wykorzystaniem różnych materiałów, w tym z odzysku, własne zabawki zamiast zabawek tradycyjnych;

2) pracując w grupie, przygotowuje makietę wybranej przestrzeni (np. najbliższej okolicy, miasta przyszłości);

3) pracując w grupie, planuje i podejmuje działanie na rzecz innych (np. młodszych dzieci, osób starszych);

4) planuje i robi w grupie zakupy w sklepie.

2. Edukacja wczesnoszkolna (klasy I–III)

Częstotliwość

Pkt 1: „przynajmniej cztery razy w roku szkolnym”. Pkt 2: „przynajmniej raz w roku szkolnym” (5 podpunktów). Pkt 3: „przynajmniej raz w trakcie etapu edukacyjnego” (3 podpunkty, w tym co najmniej po jednym projekcie z każdego z 9 obszarów).

Kto wybiera

Katalog obowiązkowy z liczbami minimalnymi; konkretną formę i wybór w obrębie listy 9 obszarów projektowych – nauczyciel.

Doświadczenia edukacyjne

Pkt 1 – co najmniej 4 razy w roku szkolnym:

1) uczestniczy w rozgrywkach klasowych lub szkolnych z wykorzystaniem gier planszowych, kościanych lub karcianych dobranych pod kątem rozwijania logicznego i strategicznego myślenia, bierze udział w wyborze gier, przygotowuje i notuje wyniki, analizuje zastosowane strategie.

Pkt 2 – przynajmniej raz w roku szkolnym uczeń:

1) wybiera książkę do indywidualnej lektury i prezentuje ją;

2) w grupie wybiera lekturę do pracy podczas zajęć;

3) w grupie realizuje zadanie, używając nauczanego języka obcego nowożytnego (np. wymiana listów, kartek z równoległą klasą za granicą, spotkanie z native speakerem);

4) tworzy własny instrument, lalkę, maskę lub scenografię, wykorzystując je w działaniach artystycznych;

5) bierze udział w wydarzeniu kulturalnym (zwiedzanie muzeum, koncert, spektakl) na żywo lub on-line.

Pkt 3 – przynajmniej raz w trakcie etapu edukacyjnego uczeń:

1) w grupie zakłada i prowadzi uprawę roślin (np. kwietnej łąki, ogródka ziołowego, warzywnego);

2) uczestniczy w przygotowaniu i realizacji wydarzenia artystycznego prezentowanego poza klasą (np. w spektaklu teatralnym);

3) pracując w grupie, realizuje pod opieką nauczyciela przynajmniej po jednym projekcie edukacyjnym z każdego z 9 obszarów: a) przedsiębiorczość (np. sklepik, kiermasz charytatywny), b) tożsamość i społeczność lokalna lub regionalna (np. dziedzictwo lokalne, tradycje, gwary, atrakcyjność regionu), c) ochrona środowiska, ekologia, klimat (np. różnorodność biologiczna, oszczędzanie zasobów, recykling, odpowiedzialne zakupy), d) zagospodarowanie przestrzeni (projektowanie osiedla, parku, placu zabaw), e) konstrukcja prostych maszyn technicznych (przekładnie zębate, dźwignie, pochylnie), f) modelowanie (model urządzenia obserwującego siły grawitacji, oporu, tarcia), g) programowanie (sekwencja ruchów robota, programowanie urządzenia), h) problemy społeczne (rozwiązanie problemu w klasie, szkole lub okolicy), i) zdrowie (odżywianie, ruch, zdrowe nawyki).

3. Język polski (klasy IV–VI / VII–VIII)

Częstotliwość

Klasy IV–VI: pkt 1 – „raz w roku szkolnym”; pkt 2 – „raz w trakcie nauki w klasach IV–VI”. Klasy VII–VIII: pkt 1 – „raz w roku szkolnym”; pkt 2 – „raz w trakcie nauki w klasach VII i VIII”.

Kto wybiera

Katalog obowiązkowy z liczbami minimalnymi (nie wskazano formuły wyboru – domyślnie nauczyciel z uczniami).

Doświadczenia edukacyjne

Klasy IV–VI – raz w roku szkolnym:

1) uczestniczy w spektaklu teatralnym (np. w teatrze tradycyjnym, muzycznym, w teatrze lalek) lub w innym wydarzeniu kulturalnym (np. koncercie, wystawie na żywo lub on-line).

Klasy IV–VI – raz w trakcie nauki:

1) tworzy w grupie krótką formę artystyczną (przedstawienie teatralne, film, teledysk, słuchowisko lub podcast na podstawie wybranej baśni, legendy, mitu lub innego tekstu literackiego), prezentuje na forum klasy;

2) realizuje indywidualnie lub w grupie projekt twórczy związany z przeczytaną lekturą (konkurs, gra fabularna, nowe okładki, komiks, scenki, improwizacje);

3) projektuje w grupie i realizuje projekt czytelniczy mający na celu rozwijanie zainteresowania literaturą oraz promujący kulturę czytelnictwa.

Klasy VII–VIII – raz w roku szkolnym:

1) uczestniczy w spektaklu teatralnym (teatr tradycyjny, muzyczny, lalek) lub innym wydarzeniu kulturalnym (koncert, wystawa);

2) przygotowuje i przedstawia indywidualnie przegląd prasy, mediów i innych źródeł na zadany temat.

Klasy VII–VIII – raz w trakcie nauki:

1) tworzy w grupie krótką formę artystyczną (przedstawienie, film, teledysk, słuchowisko lub podcast na podstawie własnego scenariusza), prezentuje na forum klasy;

2) uczestniczy w zorganizowanej dyskusji lub debacie (np. oksfordzkiej, „za i przeciw”, sokratejskiej, panelowej) na temat związany z przeczytaną lekturą.

4. Język obcy nowożytny

Częstotliwość

„Uczeń (...) realizuje w każdym roku szkolnym przynajmniej jedno wybrane (...) doświadczenie edukacyjne”.

Kto wybiera

„(...) wybrane z klasą i nauczycielem doświadczenie edukacyjne”. Przy wyborze: „należy uwzględnić m.in. poziom biegłości językowej uczniów i ich wiek”.

Doświadczenia edukacyjne

Uczeń (z klasą i nauczycielem):

1) indywidualnie lub w grupie przygotowuje materiał do uczenia się języka obcego (np. fiszki autokorektywne, słowniczek obrazkowy) i przekazuje go do wykorzystania przez inne osoby;

2) indywidualnie lub w grupie przygotowuje i prezentuje w języku obcym krótką formę artystyczną (np. skecz, reklamę, krótki film, piosenkę, przedstawienie, podcast, vlog);

3) indywidualnie lub w grupie realizuje projekt twórczy pozwalający na doskonalenie umiejętności kreatywnego pisania (dziennik, gazetka lub blog w języku obcym, broszura na temat kraju);

4) indywidualnie lub w grupie obserwuje i dokumentuje obecność języka obcego w swoim otoczeniu i prezentuje wyniki obserwacji;

5) rozmawia z rodzimym użytkownikiem języka lub użytkownikiem języka obcego nieznającym języka polskiego;

6) uczestniczy w wydarzeniu związanym z kulturą obszaru nauczanego języka (przedstawienie, projekcja filmu, show, wystawa, spotkanie ze znaną osobą, spacer w galerii sztuki, w tym wirtualny);

7) pracując w grupie, przygotowuje i przeprowadza złożoną zabawę lub grę (w tym terenową) utrwalającą wybrany aspekt języka lub kultury;

8) pracując w grupie, planuje wyjazd do kraju nauczanego języka w ramach określonego budżetu i prezentuje wyniki;

9) pracując w grupie, przygotowuje i przeprowadza wydarzenie promujące nauczany język lub kulturę (konkurs językowy, konkurs piosenki obcojęzycznej);

10) pracując w grupie, przygotowuje dyskusję na określony temat prowadzoną w nauczonym języku obcym i w niej uczestniczy.

5. Język łaciński

Częstotliwość

„Uczeń realizuje w cyklu kształcenia przynajmniej jedno wybrane (...) doświadczenie edukacyjne”.

Kto wybiera

„(...) wybrane z klasą lub nauczycielem doświadczenie edukacyjne”.

Doświadczenia edukacyjne

Uczeń w cyklu kształcenia (jedno z czterech):

1) odkrywa teksty łacińskie w najbliższej okolicy (np. w obiektach sakralnych, w tym na cmentarzu, na pomnikach, na starych budynkach);

2) uczestniczy w wydarzeniu, w trakcie którego używany jest język łaciński (np. promocja doktorska, ceremonia religijna, rekonstrukcja historyczna);

3) uczestniczy w projekcie edukacyjnym, w którym posługuje się łacińskim nazewnictwem (np. biologicznym, astronomicznym, medycznym, prawnym);

4) w sposób ustalony z nauczycielem prezentuje wybrane aforyzmy w języku łacińskim i kontekst, w którym można je stosować.

6. Muzyka

Częstotliwość

„Nauczyciel wybiera z uczniami do realizacji co najmniej jedno doświadczenie edukacyjne w każdym roku szkolnym”.

Kto wybiera

Nauczyciel z uczniami. Dodatkowo: doświadczenia mogą być organizowane przez szkołę we współpracy z instytucjami kultury, artystami, rodzicami i uczniami.

Doświadczenia edukacyjne

Uczeń (z nauczycielem i klasą):

1) uczestniczy w wydarzeniu z muzyką na żywo (np. koncercie, spektaklu muzycznym, audycji muzycznej lub innym wydarzeniu);

2) w grupie współtworzy wydarzenie artystyczne (koncert, spektakl, występ – dla społeczności klasowej, szkolnej lub lokalnej);

- 3) pracując w grupie, realizuje projekt łączący muzykę z innymi obszarami wiedzy i działaniami artystycznymi (festiwal nauki, film, teledysk, podcast, gra terenowa, prezentacja multimedialna);
- 4) indywidualnie lub w grupie tworzy utwór z wykorzystaniem: głosów, instrumentów lub narzędzi cyfrowych, także przy wsparciu sztucznej inteligencji;
- 5) bierze udział (na żywo lub on-line) w zwiedzaniu instytucji kultury albo spotkaniu z muzykiem, wykonawcą lub kompozytorem, artystą ludowym lub przedstawicielem innego zawodu muzycznego;
- 6) indywidualnie lub w grupie realizuje badanie dotyczące zainteresowań muzycznych innych osób lub wpływu muzyki na życie społeczne (rodziny, szkoły, społeczności);
- 7) projektuje własną playlistę utworów muzycznych, prezentuje ją, opisując kryteria doboru;
- 8) projektuje własną mapę wydarzeń muzycznych, prezentuje ją, opisuje kryteria doboru;
- 9) bada właściwości materiałów, buduje z nich prosty instrument i wykorzystuje go w ćwiczeniach twórczych.

7. Plastyka

Częstotliwość

„Nauczyciel wybiera z uczniami do realizacji co najmniej DWA doświadczenia edukacyjne w każdym roku szkolnym”.

Kto wybiera

Nauczyciel z uczniami.

Doświadczenia edukacyjne

Uczeń (z nauczycielem i klasą), co najmniej dwa rocznie:

- 1) odwiedza z klasą wystawę sztuki, wymienia się refleksjami;
- 2) uczestniczy w spotkaniu na żywo lub on-line z artystą lub kuratorem wystawy, słucha podcastu lub ogląda film o artyście; dyskutuje o inspiracjach, procesie twórczym i przestaniu sztuki;
- 3) pracując w grupie, realizuje projekt artystyczny, angażuje się w działania twórcze, wykonawcze i organizacyjne;
- 4) tworzy w plenerze, decyduje o formie pracy, technice i zastosowanych środkach wyrazu;
- 5) w grupie zwiedza on-line galerię lub muzeum i poznaje prezentowane tam dzieła sztuki, na tej podstawie tworzy własną galerię sztuki;
- 6) indywidualnie, w parach lub grupie tworzy wielkoformatową pracę plastyczną;
- 7) w grupie organizuje wystawę swoich prac, przygotowuje wernisaż z obudową promocyjną wystawy;

8) pracując w grupie, wypowiada się na ważny dla grupy temat w krótkiej formie teatralnej, korzystając z języka i narzędzi pedagogiki teatru;

9) projektuje przestrzeń (np. swój pokój, mieszkanie, klasę szkolną, wybraną przestrzeń na zewnątrz) z uwzględnieniem kryteriów estetycznych i funkcjonalnych;

10) tworzy wypowiedź artystyczną na wybrany temat inspirowaną street art (np. plakat, mural w wersji papierowej, projekt szablonu lub kolaż cyfrowy).

8. Historia (klasy IV–VI / VII–VIII)

Częstotliwość

„Nauczyciel wraz z uczniami wybiera co najmniej jedno doświadczenie edukacyjne do realizacji w każdym roku nauki.” Wskazówka interpretacyjna: „warto zapewnić uczniom możliwie dużą swobodę w wyborze zarówno samych doświadczeń, jak i metod ich realizacji”.

Kto wybiera

Nauczyciel wraz z uczniami; doświadczenia podzielone na indywidualne i grupowe.

Doświadczenia edukacyjne

Klasy IV–VI – uczeń indywidualnie:

1) angażuje się w organizację obchodów upamiętniających ważną rocznicę lub święto państwowe w wybrany przez siebie sposób;

2) gromadzi informacje na temat wybranej postaci historycznej z aktualnie omawianego okresu, dokonuje analizy jej działalności, formułuje własną ocenę;

3) poszukuje informacji i śladów materialnych dotyczących zabytku lub wydarzenia z historii lokalnej.

Klasy IV–VI – uczniowie w grupie:

1) grają w grę historyczną, oceniają ją pod kątem zgodności ukazanego świata i wydarzeń z realiami historycznymi;

2) przygotowują i przeprowadzają debatę, wcielając się w wybrane postacie historyczne;

3) wybierają element tradycji regionalnej lub lokalnej (obrzęd, zwyczaj, potrawę), analizują jego historię, prezentują genezę i znaczenie we współczesnym życiu lokalnej społeczności.

Klasy VII–VIII – uczeń indywidualnie:

1) analizuje wybrany tekst kultury (gra historyczna, film albo serial fabularny, komiks, mural, piosenka), oceniając wiarygodność informacji i zgodność faktografii z realiami epoki;

2) planuje i przeprowadza wywiad ze świadkiem historii na ustalony z nauczycielem temat;

3) znajduje relacje uczestników wybranego wydarzenia z przeszłości, porównuje je i prezentuje wyniki analizy.

Klasy VII–VIII – uczniowie w grupie:

- 1) identyfikują lokalne miejsca pamięci, planują i realizują działania związane z opieką nad nim;
- 2) planują wycieczkę historyczną, projektują jej cel, przygotowują program (zabytki i instytucje kultury);
- 3) przygotowują debatę dotyczącą wpływu wydarzeń historycznych na życie współczesne;
- 4) przygotowują wystąpienie na temat tzw. historii alternatywnej wybranego wydarzenia historycznego;
- 5) tworzą tekst kultury (film, komiks, piosenka, podcast, słuchowisko) przedstawiający przykłady dezinformacji dotyczące wydarzeń historycznych;
- 6) wybierają święto państwowe lub lokalne albo rocznicę ważnego wydarzenia, planują sposób jego celebrowania w szkole.

9. Edukacja obywatelska

Częstotliwość

„W każdym z trzech działów uczeń uczestniczy w co najmniej jednym doświadczeniu edukacyjnym grupowym i indywidualnym.”

Kto wybiera

„Doświadczenia edukacyjne grupowe wybiera wspólnie cała klasa w porozumieniu z nauczycielem, natomiast doświadczenia edukacyjne indywidualne wybiera samodzielnie uczeń.”

Doświadczenia edukacyjne

Dział 1. Najbliższe otoczenie – grupowe (uczniowie):

- 1) podejmują decyzję dotyczącą funkcjonowania ich klasy lub biorą aktywny udział w podjęciu istotnej decyzji dotyczącej życia szkolnego;
- 2) przeprowadzają szkolne konsultacje dotyczące rozwiązania wybranego problemu z życia szkoły lub lokalnej społeczności, analizują wyniki i przedstawiają rekomendacje organom;
- 3) podejmują działanie odpowiadające na konkretne potrzeby społeczności szkolnej (identyfikują problem, proponują działania, opracowują budżet, uzyskują zgodę i realizują);
- 4) analizują wybrany akt prawa wewnątrzszkolnego, określają jego konsekwencje dla uczniów, formułują propozycje zmian.

Dział 1 – indywidualne (uczeń):

- 1) oferuje wybranemu rówieśnikowi regularne wsparcie (pomoc w nauce, mediacja, tutoring lub inna forma);
- 2) identyfikuje grupę nieformalną, organizację społeczną lub instytucję publiczną i angażuje się jako wolontariusz;

3) przygotowuje i w miarę możliwości publikuje materiał do lokalnego lub szkolnego medium, w którym wyraża opinię w sprawie społeczności lokalnej;

4) kandyduje w wyborach przedstawicieli samorządu uczniowskiego lub prowadzi kampanię na rzecz innego kandydata.

Dział 2. Państwo – grupowe:

1) biorą udział w symulacji rozprawy sądowej;

2) biorą udział w debacie dotyczącej wybranego problemu;

3) biorą udział w symulacji procesu tworzenia prawa;

4) biorą udział w spotkaniu z wybieralnym przedstawicielem władz publicznych.

Dział 2 – indywidualne:

1) angażuje się w organizację pozaszkolnych obchodów rocznicowych lub innej uroczystości patriotycznej;

2) analizuje wyniki badania opinii publicznej na wybrany temat, przeprowadza sondę, porównuje, prezentuje;

3) publikuje uargumentowaną opinię w wybranej sprawie publicznej.

Dział 3. Europa i świat – grupowe:

1) przygotowują i prowadzą szkolną kampanię informacyjną na temat wybranego problemu globalnego;

2) biorą udział w debacie na temat dotyczący współpracy międzynarodowej;

3) uczestniczą w symulacji obrad organizacji międzynarodowej lub negocjacji międzynarodowych;

4) organizują spotkanie z przedstawicielem instytucji działającej na rzecz rozwiązania wybranego problemu międzynarodowego.

Dział 3 – indywidualne:

1) wyszukuje w Internecie fałszywe informacje o wybranym zjawisku międzynarodowym, weryfikuje je i prezentuje wyniki analizy;

2) zdobywa informacje o działaniach organizacji lub instytucji rozwiązującej wybrany problem międzynarodowy;

3) tworzy i publikuje list otwarty lub petycję w ważnej sprawie międzynarodowej;

4) przeprowadza wywiad z osobą zaangażowaną w działania na rzecz rozwiązania wybranego problemu międzynarodowego.

10. Przyroda

Częstotliwość

*Cykl kształcenia, indywidualnie lub w grupie.
W kategoriach „obserwacje”, „zajęcia terenowe”, „eksperymenty”, „inne działania” – z liczbami minimalnymi.*

Kto wybiera

*Katalog obowiązkowy w czterech kategoriach;
konkretną realizację – nauczyciel.*

Doświadczenia edukacyjne

Obserwacje (w cyklu kształcenia):

- 1) elementów przyrody ożywionej i nieożywionej w każdym roku nauki, podsumowuje je i prezentuje wnioski;
- 2) samodzielnie wykonanych preparatów z wykorzystaniem mikroskopu optycznego w każdym roku nauki;
- 3) jednokomórkowego organizmu (pantofelek, euglena, ameba, wirczyk, „trąbik), formułuje wnioski.

Zajęcia terenowe / działania w terenie:

- 1) wyprawa terenowa do wybranego obszaru przyrodniczego w okolicy – obserwacje i dokumentacja stanu środowiska;
- 2) posługuje się planem, mapą (w tym cyfrową) i kompasem;
- 3) korzysta z kluczy lub atlasów do rozpoznawania chmur, skał, wybranych gatunków roślin, zwierząt i grzybów;
- 4) pobiera próbkę gleby, określa jej barwę i zawartość próchnicy, bada uziarnienie, obecność organizmów żywych;
- 5) uczestniczy w sadzeniu lub sianiu roślin.

Eksperymenty lub badania:

- 1) demonstruje powstawanie wybranych zjawisk atmosferycznych (np. wiatru lub chmury);
- 2) bada wpływ mieszania, stopnia rozdrobnienia i temperatury na szybkość rozpuszczania substancji stałych w wodzie;
- 3) sporządza mieszaniny jednorodne i niejednorodne i rozdziela je na składniki (sączenie, odparowanie, krystalizacja, dekantacja, sedymentacja);
- 4) bada zachowanie się wiązki światła skierowanej na roztwór właściwy, koloid i zawiesinę;

- 5) przygotowuje roztwór do wykonania baniek mydlanych i porównuje cechy baniek;
- 6) bada zależność oporu powietrza działającego na ciało (kartka, balon) w zależności od rozmiaru i kształtu;
- 7) określa odczyn wybranych roztworów z wskaźnikami kwasowo-zasadowymi (np. pochodzenia naturalnego);
- 8) mierzy i porównuje temperaturę swojego ciała przed i po wysiłku fizycznym;
- 9) bada wpływ światła na przebieg procesu fotosyntezy;
- 10) wykrywa obecność dwutlenku węgla w powietrzu wydychanym przez człowieka i CO₂ powstałego w wyniku rozkładu cukru przez drożdże.

Inne działania:

- 1) wyszukuje, analizuje i prezentuje informacje o źródle i parametrach wody z kranu w miejscu zamieszkania, ocenia jej zdatność do picia;
- 2) korzysta ze źródeł internetowych w celu pozyskania aktualnych danych środowiskowych (meteorologicznych, stanu wody w rzece, zanieczyszczenia powietrza, informacji o wybuchach wulkanów).

11. Geografia

Częstotliwość

„Uczeń realizuje, indywidualnie lub w grupie, z pomocą nauczyciela w każdym roku szkolnym nauki geografii co najmniej jedno doświadczenie edukacyjne”.

Kto wybiera

Z pomocą nauczyciela. Doświadczenia pogrupowane w 4 obszary tematyczne.

Doświadczenia edukacyjne

Obszar 1: ICT do pozyskiwania, przetwarzania, wizualizacji danych – przykładowo:

- 1) opracowuje plan wycieczki w swoim regionie (walory przyrodnicze i miejsca dziedzictwa kultury);
- 2) przygotowuje plan podróży zagranicznej z uwzględnieniem obiektów z listy światowego dziedzictwa UNESCO, szacuje koszty;
- 3) przedstawia w formie prezentacji multimedialnej, filmu lub wystawy fotograficznej atrakcyjność małej ojczyzny.

Obszar 2: Rozumienie i wyjaśnianie zjawisk i procesów w środowisku geograficznym:

- 1) przedstawia w formie plakatu lub prezentacji multimedialnej (zdjęcia z dronów, lotnicze, satelitarne) wybrane zjawiska charakterystyczne dla wybranego kraju;

2) przygotowuje i przeprowadza szkolną kampanię informacyjną na temat geozagrożenia lub zagadnienia społeczno-gospodarczego;

3) przeprowadza wywiad z lokalnym przedsiębiorcą lub rolnikiem na temat jego działalności gospodarczej i jej związku z warunkami środowiska geograficznego.

Obszar 3: Rozwiązania redukujące skutki działalności człowieka:

1) analiza wpływu transformacji energetycznej w wybranym regionie na środowisko geograficzne;

2) sprawdzanie pochodzenia produktów i propozycje rozwiązań zmniejszających obciążenie środowiska ich produkcją i transportem.

Obszar 4: Wykorzystanie wiedzy w życiu codziennym:

1) ankieta na temat potrzeb wybranej grupy społecznej + propozycje działań poprawiających jakość życia (np. budżet obywatelski);

2) prognoza wpływu zmiany klimatu na środowisko wybranego obszaru + propozycje przystosowania społeczeństwa.

Zalecane formy pracy:

1) gra edukacyjna (terenowa, planszowa, komputerowa), prezentacja multimedialna, wystawa fotograficzna, plakat, ankieta, wywiad, wydarzenie edukacyjne, konkurs, projekt ścieżki dydaktycznej, obserwacje i pomiary w terenie.

12. Biologia

Częstotliwość

„Uczeń w cyklu kształcenia biologii: [...]” – pięć pozycji, część obowiązkowa, część indywidualnie lub w grupie.

Kto wybiera

Wybór przy projekcie (poz. 1) – uczeń wybiera obszar samodzielnie. Pozostałe – w cyklu, indywidualnie lub w grupie.

Doświadczenia edukacyjne

Uczeń w cyklu kształcenia biologii:

1) realizuje indywidualny lub grupowy projekt na wybrany przez siebie temat w jednym z obszarów: a) jakość powietrza, stan wód lub degradacja środowiska w okolicy; b) ochrona zdrowia własnego lub innych; c) zachowanie różnorodności biologicznej albo racjonalne wykorzystanie zasobów;

2) bierze udział w debacie, dyskusji, symulacji lub odgrywaniu ról prezentujących stanowiska różnych grup społecznych na temat wpływu człowieka na świat przyrody;

3) indywidualnie lub w grupie planuje i przeprowadza długoterminową obserwację lub eksperyment biologiczny;

4) przynajmniej raz bierze udział w spacerze badawczym po najbliższej okolicy ukierunkowanym na obiekty błękitno-zielonej infrastruktury;

5) przeprowadza tygodniową obserwację własnej aktywności przed ekranem telefonu, komputera i innych urządzeń, opracowuje i wdraża plan działań ograniczających czas ekranowy.

13. Chemia

Częstotliwość

„Uczeń w cyklu kształcenia chemii: [...]” – cztery pozycje.

Kto wybiera

Czas dziennika laboratoryjnego: „w czasie ustalonym z nauczycielem”. Pozostałe – uczeń (indywidualnie lub w grupie).

Doświadczenia edukacyjne

Uczeń w cyklu kształcenia chemii:

- 1) indywidualnie, w czasie ustalonym z nauczycielem, prowadzi dziennik laboratoryjny, w którym dokumentuje doświadczenia przeprowadzane w trakcie lekcji;
- 2) uczestniczy w wydarzeniu popularyzującym naukę, stacjonarnie lub on-line, podczas którego zdobywa wiedzę na temat praktycznych zastosowań chemii;
- 3) stacjonarnie lub zdalnie odbywa wizytę w laboratorium chemicznym (np. lokalna oczyszczalnia ścieków, stacja uzdatniania wody, zakład przetwórstwa spożywczego);
- 4) pracując w grupie, przygotowuje i przeprowadza debatę na temat obecności chemii w życiu codziennym.

14. Fizyka

Częstotliwość

Pkt 1 (badanie własne) – bez wskazania liczby. Pkt 2: „wykonuje co najmniej jedno z poniższych doświadczeń edukacyjnych”.

Kto wybiera

Wybór z 6 form (wybór przez nauczyciela lub ucznia w obrębie listy).

Doświadczenia edukacyjne

Uczeń w cyklu kształcenia fizyki:

1) indywidualnie lub w grupie przeprowadza badanie, w którego ramach wybiera problem badawczy, stawia pytania i hipotezy, dobiera narzędzia, realizuje badanie, analizuje wyniki i formułuje wnioski.

Pkt 2 – co najmniej jedno z:

- 1) indywidualnie lub w grupie przygotowuje i prezentuje doświadczenie pokazowe;
- 2) indywidualnie lub w grupie rozwiązuje w formie projektu interdyscyplinarny problem związany z zastosowaniem fizyki w codziennym życiu;

- 3) indywidualnie lub w grupie przygotowuje model fizyczny urządzenia lub zjawiska i prezentuje go;
- 4) prowadzi proste obserwacje astronomiczne nocnego nieba (gwiazdozbiory, planety) z użyciem map nieba (tradycyjnych lub cyfrowych);
- 5) bierze aktywny udział w debacie na temat związany z fizyką, nauką, techniką i technologią oraz ich wpływem na społeczeństwo i środowisko;
- 6) podczas spaceru z nauczycielem zapoznaje się z elementami rzeczywistej instalacji elektrycznej, dyskutuje o ich roli, sposobie działania i zasadach bezpieczeństwa.

15. Matematyka (klasy IV–VI / VII–VIII)

Częstotliwość

Brak ogólnej formuły liczbowej; doświadczenia ujęte jako działania w toku realizacji wymagań szczegółowych każdego z działów + wybrane konkretne typy.

Kto wybiera

Uczeń (indywidualnie lub w grupie); problem definiuje sam lub z pomocą nauczyciela.

Doświadczenia edukacyjne

Klasy IV–VI uczeń:

- 1) indywidualnie lub w grupie opracowuje zestaw danych liczbowych związanych z aktualnym zagadnieniem społecznym lub środowiskowym, oblicza średnie arytmetyczne, interpretuje dane;
- 2) w grupie przygotowuje symulację kosztów wybranego przedsięwzięcia (np. remontu, wycieczki klasowej), zbiera oferty cenowe, tworzy budżet, analizuje opłacalność wariantów;
- 3) w grupie na podstawie własnych pomiarów wybranych pomieszczeń lub fragmentów terenu sporządza ich plan w wybranej skali albo jego model przestrzenny;
- 4) w toku realizacji wymagań szczegółowych każdego z działów rozwiązuje interdyscyplinarny problem z życia codziennego.

Klasy VII–VIII uczeń:

- 1) podejmuje próbę opisu i analizy wybranego elementu architektury lub innego dzieła sztuki, wykorzystując język matematyki;
- 2) pracując w grupie, zbiera informacje na temat wybranego typu produktu lub usługi finansowej, wykorzystuje obliczenia matematyczne i narzędzia cyfrowe do porównania;
- 3) pracując w grupie, analizuje nieskomplikowaną grę strategiczną, opisuje możliwe strategie, sprawdza, czy gra ma strategię wygrywającą;

- 4) indywidualnie lub w grupie bada wpływ sposobu przedstawiania danych na ich interpretację, formułuje wnioski na temat możliwej manipulacji wizualnej;
- 5) w toku realizacji wymagań szczegółowych każdego z działów rozwiązuje interdyscyplinarny problem z życia codziennego.

16. Informatyka (klasy IV–VI / VII–VIII)

Częstotliwość

„W każdym roku nauki uczeń realizuje jedno doświadczenie, przy czym w klasach VII i VIII obowiązkowe jest doświadczenie edukacyjne z algorytmiką i programowaniem, a spośród pozostałych dwóch nauczyciel wybiera jedno”.

Kto wybiera

Klasy IV–VI: nie sprecyzowano (domyślnie nauczyciel z uczniami). Klasy VII–VIII: jedno obowiązkowe + nauczyciel wybiera jedno z dwóch pozostałych.

Doświadczenia edukacyjne

Klasy IV–VI uczeń:

- 1) pracując w grupie, wykorzystuje wybrane narzędzie programistyczne do stworzenia prostego programu (np. quiz, gra) odpowiadającego na zauważoną potrzebę;
- 2) korzystając z prostych narzędzi cyfrowych, projektuje i realizuje w grupie minikampanię informacyjną na temat związany z bezpieczeństwem cyfrowym, wpływem technologii na środowisko lub dezinformacją w mediach cyfrowych;
- 3) pracując w grupie, tworzy klasowy kodeks bezpiecznego i etycznego użytkowania technologii, formułuje zasady, uzgadnia, wdraża i ocenia skuteczność.

Klasy VII–VIII uczeń:

- 1) pracując w grupie, projektuje i tworzy interaktywną symulację lub grę edukacyjną (np. model układu słonecznego lub prosta gra logiczna) [obowiązkowe – algorytmika i programowanie];
- 2) pracując w grupie, realizuje interdyscyplinarny projekt zakładający wykorzystanie technologii w działaniach na rzecz dobra wspólnego;
- 3) indywidualnie lub w grupie analizuje komunikaty medialne na wybrany temat, ocenia ich wiarygodność i identyfikuje próby manipulacji.

17. Zajęcia praktyczno-techniczne

Częstotliwość

Pkt 1: „indywidualnie lub w grupie w trakcie nauki w klasach IV–VI realizuje co najmniej jedno zadanie techniczne z każdej z 4 kategorii”. Pkt 6: „raz w roku” identyfikacja problemu w otoczeniu. Pkt 7: doświadczenie do realizacji „w klasie V lub VI”.

Kto wybiera

Katalog obowiązkowy w 4 kategoriach + kilka pozycji dodatkowych; konkretną realizację w obrębie kategorii – uczeń z nauczycielem.

Doświadczenia edukacyjne

W trakcie nauki w klasach IV–VI co najmniej jedno z każdej z 4 kategorii:

- 1) KONSTRUKCYJNE: prosta konstrukcja (np. stojak na książki) lub bardziej skomplikowana z elementami ruchomymi (wiatrak, pojazd kołowy);
- 2) UŻYTKOWE: przedmiot codziennego użytku (organizer na biurko, pojemnik na drobiazgi, poduszka);
- 3) ELEKTRYCZNE / ELEKTRONICZNE: przedmiot z prostymi obwodami elektrycznymi (lampka, sygnalizator, latarka, model robota sprzątającego);
- 4) EKOLOGICZNE: przedmiot z dodatkiem materiałów z recyklingu (portfel lub torba na zakupy ze starych dżinsów).

Inne doświadczenia (uczeń):

- 1) indywidualnie lub w grupie planuje i przeprowadza modyfikację wytworu technicznego w wybranym aspekcie – konstrukcyjnym, materiałowym lub technologicznym;
- 2) pracując w grupie, realizuje projekt przeglądu i konserwacji sprzętu w pracowni technicznej;
- 3) bierze udział w wycieczce (na żywo lub on-line) łączącej naukę z praktyką – zawody techniczne, zasady inżynierii lub technologii;
- 4) indywidualnie lub w grupie przeprowadza przegląd techniczny roweru szkolnego lub własnego;
- 5) raz w roku identyfikuje w najbliższym otoczeniu problem rozwiązywalny przez praktyczne działania techniczne (np. niedomykające się drzwi, brak poręczy, ciekący kran), w grupie przygotowuje koncepcje;
- 6) pracując w grupie, przygotowuje zajęcia dotyczące bezpiecznego poruszania się w ruchu drogowym dla dzieci przedszkolnych lub uczniów klas I–III (realizacja w klasie V lub VI).

18. Wychowanie fizyczne

Częstotliwość

Doświadczenia z liczbami minimalnymi: pkt 1 – „przynajmniej raz w każdym roku szkolnym”; pkt 2 – „przynajmniej dwa razy w każdym roku szkolnym”; pkt 3 – „raz w półroczu przez tydzień”; pkt 4 – „przynajmniej raz w każdym roku szkolnym”; pkt 5 – „przynajmniej raz w każdym roku szkolnym”.

Kto wybiera

Katalog obowiązkowy z liczbami minimalnymi; wybór konkretnej formy w obrębie kategorii – nauczyciel z uczniami.

Doświadczenia edukacyjne w formie

- 1) PROJEKTÓW związanych z aktywnością fizyczną – uczeń przynajmniej raz w roku współorganizuje wydarzenie (minidzień sportu, turniej międzyklasowy, spotkanie ze sportowcem, kampania promująca olimpizm lub zdrowy styl życia);

- 2) INDYWIDUALNEGO ZAPLANOWANIA I PRZEPROWADZENIA ĆWICZEŃ – uczeń przynajmniej dwa razy w roku samodzielnie prowadzi krótką rozgrzewkę, zestaw ćwiczeń lub dowolną grę dla klasy;
- 3) DOKUMENTOWANIA WŁASNEJ AKTYWNOŚCI FIZYCZNEJ – uczeń raz w półroczu przez tydzień dokumentuje swoje codzienne formy aktywności fizycznej, analizuje wpływ na zdrowie i samopoczucie;
- 4) DZIAŁAŃ NA RZECZ PROMOCJI AKTYWNOŚCI FIZYCZNEJ – uczeń przynajmniej raz w roku współorganizuje działania promujące (wycieczki rowerowe, spacer integracyjny, akcje charytatywne, kampanie informacyjne);
- 5) UCZESTNICTWA W WYDARZENIU SPORTOWYM I REKREACYJNYM – uczeń przynajmniej raz w roku aktywnie bierze udział w wydarzeniu lokalnym lub ogólnopolskim.

19. Edukacja dla bezpieczeństwa

Częstotliwość

Pkt 2: „minimum dwa rzeczywiste przypadki zagrożeń nadzwyczajnych”. Pozostałe – w cyklu kształcenia.

Kto wybiera

Obowiązkowa lista 7 doświadczeń. Obowiązkowym elementem realizacji są warsztaty z pierwszej pomocy oraz zajęcia terenowe.

Doświadczenia edukacyjne

Uczeń:

- 1) podejmuje działania w symulowanych sytuacjach zagrożeń nadzwyczajnych (uczestniczy w ewakuacji szkoły, opracowuje klasowy plan zachowania się, ćwiczy rozpoznawanie sygnałów alarmowych);
- 2) analizuje minimum dwa rzeczywiste przypadki zagrożeń nadzwyczajnych, w tym jeden będący efektem działania człowieka i jeden przykład katastrofy naturalnej;
- 3) bierze udział w warsztatach z udzielania pierwszej pomocy (RKO z AED, wstrząs anafilaktyczny, omdlenia, krwotoki, temblak, bandażowanie, symulacja wypadku);
- 4) pracując w grupie, wykonuje obliczenia podczas marszu, mierzy czas i odległości, szacuje dystans, porównuje mapę z terenem;
- 5) kompletuje plecak przetrwania;
- 6) pracując w grupie, wykonuje różnymi sposobami proste urządzenia do pozyskiwania wody pitnej w terenie;
- 7) w sytuacji kryzysowej wyszukuje informacje i komunikaty bez możliwości skorzystania z telefonu i Internetu.

20. Edukacja zdrowotna (klasy IV–VI / VII–VIII)

Częstotliwość

„Uczeń realizuje w każdym roku szkolnym przynajmniej 2 doświadczenia edukacyjne wybrane samodzielnie lub z nauczycielem”.

Kto wybiera

„Wybrane samodzielnie lub z nauczycielem” – wybór ucznia (samodzielnie) lub wspólny.

Doświadczenia edukacyjne

Klasy IV–VI uczeń:

- 1) w grupie przygotowuje plany pozaszkolnych aktywności fizycznych, realizuje pod kierunkiem nauczyciela, podsumowuje;
- 2) samodzielnie wyszukuje przepisu zdrowego posiłku, wybiera produkty, przygotowuje posiłek, analizuje wartości odżywcze;
- 3) przez ustalony z nauczycielem czas prowadzi dziennik pozytywnej autorefleksji;
- 4) w grupie przygotowuje i wykonuje przedstawienie na temat związany z przyjmowaniem i pełnieniem różnych ról społecznych;
- 5) przez ustalony z nauczycielem czas prowadzi dziennik obserwacji i refleksji na temat zmian zachodzących w okresie dojrzewania;
- 6) pracując w grupie, tworzy prace (komiks, plakat, opowiadanie) na temat stawiania granic;
- 7) indywidualnie lub w grupie tworzy mapę swojej okolicy, zaznaczając miejsca sprzyjające zdrowym nawykom oraz miejsca, w których przebywanie może szkodzić zdrowiu;
- 8) przez czas ustalony z nauczycielem prowadzi ewidencję czasu aktywności w Internecie, podsumowuje, tworzy listę własnych sposobów na ograniczenie czasu w sieci.

Klasy VII–VIII uczeń:

- 1) przygotowuje debatę na wybrany temat dotyczący zdrowia i bierze w niej udział;
- 2) przez ustalony z nauczycielem czas monitoruje spożywane posiłki, ich kaloryczność i zawartość składników odżywczych;
- 3) indywidualnie lub w grupie wyszukuje stacjonarnie lub przez Internet miejsc, które oferują nastolatkom wsparcie w trudnych sytuacjach;
- 4) indywidualnie lub w grupie przygotowuje i prowadzi prostą kampanię informacyjną dotyczącą wyzwań zdrowotnych okresu dojrzewania;
- 5) indywidualnie lub w grupie krytycznie analizuje wybrane przekazy medialne pod kątem seksualizacji i presji seksualnej;

6) w grupie przygotowuje i przeprowadza zajęcia dotyczące wybranego aspektu zdrowia dla młodszych klas;

7) przeprowadza wywiad z osobą zajmującą się profilaktyką uzależnień lub innym ekspertem zdrowia.

21. Etyka

Częstotliwość

„Uczeń realizuje przynajmniej jedno doświadczenie edukacyjne w każdym roku nauki.” Pkt 1: „co najmniej dwa razy w każdym roku nauki bierze udział w dociekaniach filozoficznych”. Dodatkowo: „w trakcie cyklu kształcenia uczeń realizuje co najmniej jedno wybrane doświadczenie”.

Kto wybiera

Uczeń (z nauczycielem); część obowiązkowa + jedno do wyboru z 7-pozycyjnego katalogu.

Doświadczenia edukacyjne

Część obowiązkowa – w trakcie cyklu kształcenia uczniów:

1) co najmniej dwa razy w każdym roku nauki bierze udział w dociekaniach filozoficznych – dialogu w grupie złożonej z uczniów i nauczyciela;

2) indywidualnie przygotowuje i wygłasza mowę argumentacyjną – wypowiedź autorską prezentującą własne stanowisko;

3) indywidualnie lub w grupie angażuje się w wybraną formę ekspresji artystycznej będącej wizualizacją refleksji etycznej (przedstawienie teatralne, opowiadanie twórcze, scenariusz filmowy, reportaż fotograficzny, film, praca plastyczna);

4) uczestniczy w zorganizowanej debacie (oksfordzkiej, „za i przeciw”, sokratejskiej, panelowej) na wybrany wspólnie temat związany z etyką.

Co najmniej jedno wybrane doświadczenie z poniższych:

1) pracując w grupie, angażuje się w działanie wolontariackie i po zakończeniu dyskutuje o swoich doświadczeniach;

2) pracując w grupie, przygotowuje scenkę dramową prezentującą rozwiązanie problemu etycznego;

3) pracując w grupie, opracowuje regulamin lub zbiór dobrych praktyk obowiązujących w internetowej grupie klasowej;

4) pracując w grupie, wybiera święto związane z zagadnieniem moralnym i przygotowuje sposób jego upamiętnienia lub celebracji;

5) pracując w grupie, przygotowuje i wygłasza prezentację lub prowadzi dla klas młodszych zajęcia dotyczące problemu związanego z etyką;

6) przez ustalony z nauczycielem czas prowadzi notatki na temat osobistych refleksji moralnych;

7) indywidualnie lub w grupie przygotowuje i przedstawia prezentację o problematyce moralnej z wybranego dzieła kultury.

22. Język kaszubski (klasy IV–VI / VII–VIII)

Częstotliwość

Klasy IV–VI: pkt 1 – „przynajmniej raz w roku”; pkt 2 – „przynajmniej raz w trakcie nauki w klasach IV–VI”.
Klasy VII–VIII: analogicznie.

Kto wybiera

Katalog obowiązkowy z liczbami minimalnymi;
konkretną realizację – uczeń indywidualnie lub w grupie.

Doświadczenia edukacyjne

Klasy IV–VI – przynajmniej raz w roku:

1) indywidualnie lub w grupie odwiedza wybrane muzeum kaszubskie lub inne miejsce ważne dla historii i kultury kaszubskiej i realizuje projekt edukacyjny;

2) uczestniczy w wydarzeniu związanym z językiem lub dziedzictwem kulturowym Kaszubów.

Klasy IV–VI – przynajmniej raz w trakcie nauki:

1) indywidualnie lub w grupie przygotowuje wydarzenie artystyczne w języku kaszubskim związane z dziedzictwem kulturowym Kaszubów.

Klasy VII–VIII – przynajmniej raz w roku:

1) indywidualnie lub w grupie odwiedza wybrane muzeum kaszubskie lub inne miejsce ważne dla historii i kultury kaszubskiej;

2) uczestniczy w wydarzeniu związanym z językiem lub dziedzictwem kulturowym Kaszubów.

Klasy VII–VIII – przynajmniej raz w trakcie nauki:

1) przeprowadza rozmowę z przedstawicielem społeczności kaszubskiej, dokumentuje ją i prezentuje w sposób ustalony z nauczycielem.

23. Szkoła podstawowa dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną (umiarkowana / znaczna)

Częstotliwość

„W każdym roku nauczyciele wybierają co najmniej dwa doświadczenia edukacyjne do realizacji z uczniami”.

Kto wybiera

Nauczyciele – doświadczenia „dostosowane do indywidualnych zainteresowań, potrzeb, możliwości i tempa pracy uczniów”.

Doświadczenia edukacyjne

Uczniowie:

- 1) uczestniczą w wydarzeniu artystycznym lub odwiedzają instytucję kultury, dzielą się wrażeniami i refleksjami przez wybraną formę ekspresji;
- 2) indywidualnie lub w grupie prowadzą obserwację zjawisk przyrodniczych dotyczących pogody, roślin, zwierząt;
- 3) planują i przeprowadzają prosty eksperyment, którego wyniki analizują i omawiają, wyciągając wspólnie wnioski;
- 4) w grupach tworzą model lub makietę prostej konstrukcji (np. wiatraczka), wykorzystując dostępne materiały, w tym z odzysku;
- 5) odwiedzają lokalną instytucję publiczną (urząd, poczta, biblioteka, przychodnia lekarska) – poznają i omawiają jej funkcjonowanie i znaczenie;
- 6) uczestniczą w rozmowie ze świadkiem historii, przedstawicielem społeczności lokalnej, inspirującą osobą reprezentującą interesujący zawód, dziedzinę sztuki bądź pasję;
- 7) wspólnie tworzą pracę plastyczną, muzyczną lub teatralną stanowiącą ich autorską wypowiedź artystyczną;
- 8) działając w grupie, angażują się w przygotowanie obchodów upamiętniających ważną rocznicę lub święto narodowe;
- 9) działając w grupie, realizują inicjatywę na rzecz innej osoby lub grupy.

Źródło: [Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej \(Dz.U. 2026 poz. 378\). Pełny tekst: \[dziennikustaw.gov.pl/D2026000037801.pdf\]\(https://dziennikustaw.gov.pl/D2026000037801.pdf\)](https://dziennikustaw.gov.pl/D2026000037801.pdf)

Opracowanie: Alicja Pacewicz

Konsultacja: Magdalena Swat-Pawlicka

Źródła i materiały do dalszej lektury

INSTYTUT BADAŃ EDUKACYJNYCH (IBE PIB)

Podstawy programowe – strona główna

Profil absolwenta i absolwentki – etap I

Kompetencje przekrojowe w profilu absolwenta

#OdPodstaw – Edukacja wczesnoszkolna (PDF)

#OdPodstaw – Język polski (PDF)

#OdPodstaw – Matematyka (PDF)

#OdPodstaw – Przyroda (PDF)

Kształcenie ogólne w szkole podstawowej (PDF)

Wychowanie przedszkolne – projekt podstawy (PDF) #OdPodstaw – nowy cykl webinarów IBE

BADANIA MIĘDZYNARODOWE I META-ANALIZY

OECD: Unlocking High-Quality Teaching (2025) – pełny raport

OECD: Ensuring Cognitive Engagement – rozdział o aktywności poznawczej

OECD: Teaching Strategies for Instructional Quality

OECD: PISA 2022 Results (Volume V): Learning Strategies and Attitudes for Life – www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-v_c2e44201-en

Hattie: Visible Learning – ranking 256 strategii

Li (2021): Cognitive activation, self-efficacy and achievement – British Journal of Educational Psychology
TIMSS 2019: Cognitive activation and student achievement in science (2025)

CENTRUM EDUKACJI OBYWATELSKIEJ (CEO)

Szkoła ucząca się – strona programu

Ocenianie kształtujące – materiały

Ocenianie kształtujące – szansa na rozwój ucznia (cz. 1)

Ocenianie kształtujące – szansa na rozwój ucznia (cz. 2)

Programy edukacyjne CEO

Publikacje Szkoła Ucząca Się

OŚRODEK ROZWOJU EDUKACJI (ORE)

Ocenianie kształtujące – od koncepcji do praktycznej realizacji (PDF)

Zestawy Narzędzi Edukacyjnych (2025/2026) Publikacje i materiały edukacyjne ORE

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

Rozporządzenia – nowe podstawy programowe

Dziennik Ustaw – pełny tekst rozporządzenia

Reforma26 – projekty podstaw programowych IBE

ARTYKUŁY I ANALIZY

Strefa Edukacji – Doświadczenie edukacyjne: czym jest i jak ma wyglądać

Strefa Edukacji – Nowy element podstawy: obowiązkowe i autentyczne

Strefa Edukacji – Edukacja wczesnoszkolna: dzieci nie mogą tracić ciekawości

ePedagogika – Nowe podstawy programowe 2026

ePedagogika – Aktywne uczenie się i metody aktywne

MATERIAŁY METODYCZNE O AKTYWIZACJI POZNAWCZEJ

Metody aktywizujące w kształtowaniu kompetencji kluczowych (UJD)

Metody aktywizujące – techniki i strategie (lubiematematyke.pl)

CEO: Od dostępności do zaangażowania – projektowanie lekcji

SFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO INSTYTUTU WOLNOŚCI – CENTRUM
ROZWOJU SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO W RAMACH RZĄDOWEGO PROGRAMU
ROZWOJU ORGANIZACJI OBYWATELSKICH NA LATA 2018–2030 PROO